

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Adéla Morávková

Osvojení registrovanými partnery ve světle nálezu Pl.ÚS 7/15

Diplomová práce

Olomouc 2018

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Osvojení registrovanými partnery ve světle nálezu Pl. ÚS 7/15*“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 31. 3. 2018

Adéla Morávková

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala JUDr. Ondřejovi Šmídovi za jeho odborné rady a pomoc při zpracování této diplomové práce.

Seznam zkratk

- ZRP zákon č. 115/2006 Sb., zákon o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- OZ..... zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- ESLP..... Evropský soud pro lidská práva
- ÚS..... Ústavní soud České republiky
- LZPS..... usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, Listina základních práv a svobod
- BGB..... Bürgerliches Gesetzbuch
- MŠMT Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky

Obsah

Seznam zkratk	4
Obsah	5
Úvod	7
1 Vývoj právní úpravy homosexuality a stejnopohlavních párů	9
1.1 Období od 20. století po rok 1961	9
1.2 Přelomový rok 1961 až 1989	10
1.3 Rok 1989 až po současnost	11
1.4 Zákon o registrovaném partnerství	11
1.5 Zákon o registrovaném partnerství a adopce	13
2 Judikatura Evropského soudu pro lidská práva	15
2.1 X. proti Belgii a Nizozemí	15
2.2 Di Lazzaro proti Itálii	15
2.3 Fretté proti Francii	16
2.4 E. B. proti Francii	16
2.5 Schalk a Kopf proti Rakousku	17
2.6 Gas a Dubois proti Francii	18
2.7 X a další proti Rakousku	19
2.8 Vallianatos a ostatní proti Řecku	20
2.9 Oliari a ostatní proti Itálii	20
2.10 Závěry plynoucí z judikatury ESLP	20
3 Nález Pl. ÚS 7/15	23
3.1 Skutkové pozadí nálezů	23
3.2 Účast vedlejších účastníků	24
3.3 Základní východiska ÚS	24
3.4 Vlastní argumentace ÚS	24
3.5 Odlišná stanoviska ústavních soudců	26
3.5.1 Odlišné stanovisko soudce JUDr. Ludvíka Davida, CSc. k odůvodnění nálezů	26
3.5.2 Odlišné stanovisko soudce JUDr. Jaromíra Jirsy k odůvodnění nálezů	27
3.5.3 Odlišné stanovisko soudce prof. JUDr. Vladimíra Sládečka, DrSc.	27
3.5.4 Odlišné stanovisko soudce JUDr. Ing. Jiřího Zemánka, CSc. k odůvodnění nálezů	27
3.6 Zhodnocení nálezů a jeho dopady na současnou právní úpravu osvojení	27
3.6.1 Zhodnocení disentů	32
4 Současná právní úprava	35
4.1 Přiosvojení	35
4.2 Společná adopce	39
5 Komparace s vybranými evropskými státy	42
5.1 Rakousko	42
5.2 Francie	43
5.3 Itálie	44
5.4 Německo	45
5.5 Dílčí závěr	46
Závěr	47
Seznam použitých zdrojů	50
5.1 Monografie, vědecké publikace	50
5.2 Odborné články	51
5.3 Příspěvky ze sborníku	52
5.4 Internetové zdroje	52
5.5 Legislativní akty	53
5.6 Soudní rozhodnutí	54

5.7 Ostatní zdroje.....	55
Shrnutí.....	57
Summary	57
Klíčová slova.....	58
Key words	58

Úvod

Diplomová práce se zabývá tématem osvojování registrovanými partnery, konkrétně v souvislosti s nálezem Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 7/15. Základním cílem mé práce je rozebrat tento nálezh a posoudit, jak na tuto problematiku reaguje současná nauka i praxe a jak by měl reagovat zákonodárce a zda je tato úprava v našem právním řádu a společnosti vůbec potřebná.

Nález se přímo nevztahuje na společné osvojení, které je umožněno jenom manželským, tedy heterosexuálním pářům, jedná se pouze o individuální adopci jedním osvojitelem. Podle názoru Ústavního soudu byla dřívější právní úprava v rozporu s lidskou důstojností, s právem na soukromý život a se zákazem diskriminace, neboť tato úprava umožňovala, aby za splnění určitých podmínek, mohla i osoba nežijící v manželském svazku bez ohledu na její sexuální orientaci osvojit dítě, avšak osvojení dítěte se stalo zapovězeným ve chvíli, kdy se jednalo o osobu registrovanou.

Uvedené téma jsem zvolila především proto, že se jedná o otázku ve společnosti velmi aktuální, což úzce souvisí i s nárůstem počtu uzavřených registrovaných partnerství, a právě adopce homosexuálními osobami je v dnešní době velmi diskutovanou problematikou. Současný pohled na homosexualitu je takový, že je obecně považována za jev běžný, normální, přirozený, a to jak většinou evropského obyvatelstva, tak naprostou většinou evropských právních řádů. Nicméně i nadále nemají homosexuálové rozhodně stejné společenské postavení, jako heterosexuální páry, do popředí je stále dáváno tradiční pojetí rodiny. Rozdílnost je i v právní úpravě a na tu se chci ve své diplomové práci zaměřit.

Tato problematika je úzce provázána se základními lidskými právy, ať už osob žádajících o adopci, tak osob, které mají být adoptovány, a právě tato práva mohou být ve střetu a jsou objektem zkoumání soudů. Partner biologického rodiče nemá vůči dítěti, které společně vychovávají, plnohodnotná práva ani povinnosti. Nemá automaticky právo na informace o jeho zdravotním stavu ani právo na udržování kontaktu s dítětem po rozchodu nebo úmrtí biologického rodiče. Nemá vůči dítěti také vyživovací povinnost. Tento stav je dle mého názoru nežádoucí. Do své práce zakomponuji i srovnání úprav jiných evropských zemí a jejich zhodnocení. Co se týče Německa a Itálie, ve své práci využiju pobyt v těchto zemích v rámci programu Erasmus+, díky kterému jsem měla možnost seznámit se blíže s jejich úpravou a čerpat ze zdrojů, ke kterým bych jinak měla obtížný přístup.

Hlavním podnětem ke zvolení tohoto tématu byl pro mne už výše zmiňovaný nálezh Ústavního soudu ČR, který je velmi průlomový a mohl by být prvním krokem ke společnému osvojování registrovanými partnery či k adopci dítěte partnera, i když se těmito otázkami nezabývá a naopak zdůrazňuje, že se týká pouze individuální adopce.

Má výzkumná otázka zní: Jaký dopad měl nálezn Pl. ÚS 7/15 na českou právní úpravu adopce registrovanými partnery a je současná právní úprava této problematiky vyhovující?

1 Vývoj právní úpravy homosexuality a stejnopohlavních párů

Homosexualita se ve společnosti vyskytuje od pradávna, a proto i právní nauka a praxe se s touto otázkou musely vyrovnávat. Pohled na homosexualitu byl v naší historii zcela odlišný, než je tomu dnes. Homosexualita byla po dlouhou dobu považována za trestný čin.

A i když je historie homosexuality na území České republiky bezesporu velmi bohatá, pro moji diplomovou práci není obsáhlý historický popis stěžejní, proto se v tomto oddíle zaměřím ve stručnosti pouze na období od 20. století do současnosti, které má bezprostřední vliv na dnešní úpravu této problematiky.

1.1 Období od 20. století po rok 1961

Snaha o dekriminálníci homosexuality sílila od počátku 20. století. Výrazný vliv na tento jev měla tzv. medicinalizace¹ homosexuality, kdy se homosexuálnímu jednání začala věnovat medicína. Hlavní snahou byla rekonifikace trestního práva, jelikož na území Československa platil až do roku 1952 zastaralý zákon č. 117/1852 ř.z., ze dne 27. května 1852, o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1927. Velmi výraznou osobou bojující za práva homosexuálů byl advokát JUDr. František Čerovský (1881–1962).

Velký vliv na změnu chápání homosexuality měly homosexuální spolky, které vznikaly z důvodu bojů za práva homosexuálů a snah o reformu trestního práva. I ty značnou měrou ovlivnily jeho rekonifikaci, a tím i dekriminálníci homosexuality. Do této doby požadavek odtrestnění homosexuality pocházel spíše od odborníků, zejména lékařů a právníků, kteří sami nebyli homosexuálové a jejich zájem byl zcela profesní. Právě homosexuální spolky byly prvním krokem, kdy se sami homosexuálové snažili dostat do veřejného prostoru. Prvním oficiálním spolkem vzniklým na území tehdejší Československé republiky, který dokonce získal dne 8. dubna 1932 povolení ministerstva vnitra, byla Československá liga pro sexuální reformu.² Musíme si však uvědomit, že v této době byla stále homosexualita brána za trestný čin a účast v takovýchto spolcích byla pro jeho členy a aktivisty značně nebezpečná. Velká část homosexuálů svoji orientaci držela v tajnosti a raději se k ní veřejně nepřiznávala.

Nadcházející nacistický režim v Německu nastolil takovou vládu, při níž nemohlo žádné aktivistické hnutí obstát. Během druhé světové války byla česká justice nucena stát v pozadí a do popředí se dostaly německé zákony, které byly taktéž zaměřené proti homosexualitě. Na českém území platil nadále zákon č. 117/1852 ř.z., který kriminalizoval homosexuální jednání, zároveň

¹ Proces, kdy původně nemedicínské problémy jsou klasifikovány a léčeny jako problémy medicínské.

² SEIDL, Jan. „Kde budeme velkou rodinou“. Homosexuální spolky v občanské společnosti první republiky. *Dějiny a současnost*, 2007, roč. 29, č. 12, s. 36-39.

kvůli zřízení Protektorátu Čechy a Morava platily na českém území i německé zákony, dle nichž bylo toto jednání také kriminalizováno. V Protektorátu platila tzv. dvojkolejnost právní úpravy, jelikož na německé obyvatelstvo se vztahovaly německé zákony a na české protektorátní. Některé německé zákony byly však platné i pro obyvatelstvo protektorátní, nicméně homosexuální styk mezi ně nepatřil.³ Sankce za homosexuální jednání byly pro české obyvatelstvo stejné jako před nástupem nacismu, pokud ale svou roli sehrálo gestapo, homosexuálové mohli být posíláni do koncentračních táborů.⁴

Ani s nástupem Komunistické strany Československa nedošlo k výraznému zlepšení pozice homosexuálních osob. V letech 1949-1950 v rámci tzv. právníkové dvouletky došlo k rekonstrukci práva v oblastech trestního, rodinného a občanského práva. Přijetím nového trestního zákoníku č. 86/1950 Sb., ze dne 12. června 1950 nedošlo k dekriminálnímu styku a úprava byla víceméně stejná jako v období před 2. světovou válkou. Došlo však ke snížení horní hranice trestu odnětí svobody, a alespoň v tomto směru byla úprava oproti té předešlé liberálnější. Na dekriminálnímu styků musely tedy tyto osoby ještě čekat.

1.2 Přelomový rok 1961 až 1989

Přelomovým rokem pro československé homosexuály byl rok 1962, kdy nabyl účinnosti zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon. K přijetí tohoto zákona značně přispěla tehdejší lékařská věda. Dle lékařských zjištění té doby se homosexualita brala za neléčitelnou pohlavní úchylku. Jak uvádí učebnice trestního práva z roku 1987 trestní sankce nejsou řešením, naopak v těchto nápravných nařízeních se homosexuální sklony ožívují a pachatelé se i po odsouzení k homosexuálním stykům vracejí.⁵ Tento zákon zrušil trestnost souhlasného homosexuálního chování mezi dospělými osobami staršími osmnácti let. Nadále však zůstalo kriminalizováno jednání uvedené v § 244 trestního zákona, a to styk osoby starší osmnácti let s osobou, která tohoto věku nedovršila, dále pokud se osoba pohlavně stýká s osobou, zneužívajíc její závislosti, pokud za pohlavní styk s osobou téhož pohlaví přijme úplatu nebo pokud tímto stykem budí veřejné pohoršení.⁶ I když tento zákon byl značně liberálnější a homosexuální styk mezi osobami přestal být trestný, v reálném životě nedošlo k výrazné změně. Tím, že homosexuální chování bylo dekriminálnímu dal tehdejší systém najevo, že se nejednalo o čin společensky nebezpečný, přesto se stále jednalo o nežádoucí společenský jev. Nutno podotknout, že i tak většina tehdejších

³ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3., nezm. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 44-45.

⁴ SCHINDLER, Franz. Život homosexuálních mužů za socialismu. In: HIML, Pavel.; SEIDL, Jan, SCHINDLER, Franz (ed.). *"Miluji tvory svého pohlaví". Homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha: Argo, 2013. s. 250-252.

⁵ NEZKUSIL, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. Praha: Panorama, 1987. s. 232.

⁶ zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 175/1990 Sb., účinném ke dni 1. července 1990

homosexuálů zákon uvítala, jelikož vzájemný kontakt mezi těmito osobami už nepředstavoval hrozbu v podobě trestního řízení.

1.3 Rok 1989 až po současnost

Po roce 1989 došlo k uvolňování poměrů. Téma homosexuality začalo pronikat do médií a společnost byla s touto problematikou lépe obeznána. V červenci roku 1990 bylo zákonem č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon, zrušeno ustanovení § 244 trestního zákona.⁷

V té době začaly sílit snahy o přijetí zákona, který by upravoval registrované partnerství, tedy určitý formalizovaný svazek, jenž by homosexuálně orientovaní lidé mohli uzavřít a přiznával jim vzájemná práva a povinnosti. V letech 1992-1993 vláda připravovala novelu zákona o rodině, která původně obsahovala paragrafy týkající se homosexuálního soužití. Ty však byly vypuštěny. Roku 1995 byl předložen návrh zákona o registrovaném partnerství, k projednání z politických důvodů nedošlo. První ucelený návrh byl předložen roku 1998. S výjimkou úpravy vztahů k nezletilým dětem odkazoval na zákon o rodině, byl však také zamítnut. O rok později nebyl přijat další návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví. K opakovaným neúspěšným návrhům došlo ještě v letech 2001 a 2004. Až pátý pokus roku 2005 byl úspěšný.⁸

1.4 Zákon o registrovaném partnerství

Dne 1. července 2006 nabyl účinnosti zákon č. 115/2006 Sb., zákon o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen „ZRP“). Jelikož homosexualita jako taková je ve společnosti velmi kontroverzním tématem, provázely návrh zákona a jeho přijetí velké debaty. Jejich předmětem bylo především to, jak velká práva mají být registrovaným partnerům přiznána, velmi diskutovanou otázkou byla právě adopce registrovanými partnery, což bylo tématem nejkontroverznějším.

Tento zákon měl přinést homosexuálním párům jistou stabilitu a také větší společenské uznání. I když samozřejmě nelze právní úpravou nařídít obyvatelům daného státu toleranci k homosexualitě, stát tímto dává najevo, že tyto osoby uznává a páry stejného pohlaví pokládá za plnoprávné a nediskriminované členy společnosti.

Zákon o registrovaném partnerství upravuje vznik registrovaného partnerství jako trvalého společenství dvou osob stejného pohlaví, jejich vzájemná práva a povinnosti, zánik registrovaného

⁷ WINTR, Jan.: Homosexualita jako téma v české právní vědě 1989-2009 In: HIML, Pavel.; SEIDL, Jan, SCHINDLER, Franz (ed.). *"Miluji tvory svého pohlaví". Homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha: Argo, 2013. s. 454.

⁸ ELISCHER, David. In RADVANOVÁ, Senata a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C.H. Beck, 2015. s. 176.

partnerství, jakož i další otázky.⁹ Registrované partnerství je tzv. statusový svazek, zajišťující například právo vzájemného zastupování partnerů, vzájemnou vyživovací povinnost, právo odepřít výpověď proti partnerovi, pozici osoby blízké podle OZ (dále jen „**občanský zákoník**“ nebo „**OZ**) i trestního zákona, právo na informace o zdravotním stavu partnera a dědění v první dědické skupině.

Pro homosexuální páry bylo přijetí tohoto zákona rozhodně pokrokem, jelikož zákon umožnil homosexuálním párům žít společně v určitém formalizovaném svazku, který má podobné atributy jako manželství. Registrovaní partneři mají však mezi sebou podstatně menší rozsah práv a povinností než manželé.

Někteří vycítají tomuto zákonu, že je to jen „polovičaté“ řešení. Podobu zákona výrazně ovlivnila politicko-právní situace doby přijímání. Přijetí zákona, jak již bylo popsáno výše, předcházelo zamítání jeho návrhů, a muselo dojít k určitým ústupkům a kompromisům. Zákonodárce v rámci těchto kompromisů přijal zákon, jehož podoba byla pro politické strany přijatelná, pro registrované partnery však tato úprava nebyla zcela vyhovující, zejména co se týče vztahů partnerů a dětí. V rámci přijatelnosti myšlenky, že gay či lesba vůbec mohou být i rodiči dítěte, došlo k pouhé deklaraci faktické existence takového stavu.¹⁰ Manželství je totiž dle judikatury ÚS¹¹ (dále jen „**Ústavní soud**“ či „**ÚS**“) a judikatury Evropského soudu pro lidská práva¹² (dále jen „**ESLP**“ nebo také „**Soud**“) stále přiznáván zvláštní status, a proto je i jako forma partnerského soužití dáváno do popředí a více chráněno.

Názory na přínos úpravy registrovaného partnerství se liší. Jedni jsou rádi, že jejich vzájemný vztah byl uznán a došlo ke značnému posunu práv gayů a leseb. Zároveň existují názory, že vytvoření zvláštní instituce pro homosexuální páry dává těmto osobám druhořadé postavení a zastánci tohoto pohledu požadují zpřístupnění manželství i pro homosexuální osoby.¹³ Česká společnost v době přijímání ZRP rozhodně nebyla na takové úrovni, aby umožnila párům stejného pohlaví uzavírat manželství. Upravení registrovaného partnerství je spíše jakýsi kompromis mezi odpůrci sňatků osob stejného pohlaví a jejich zastánci. Nicméně odmítnutí nazývat homosexuální svazek manželstvím může být homosexuály vnímáno jako stigmatizace, jako by se jednalo o něco nižšího, podřadného, co nedosahuje kvalit manželství.¹⁴ Navzdory těmto názorům se homosexuálové rozhodují registrované partnerství uzavřít, jelikož mají potřebu svůj vztah

⁹ NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník – Rodinné právo*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. s. 11.

¹⁰ BUREŠOVÁ, Kateřina. Stejnopohlavní pár v nejlepší zájmu dítěte. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 9, s. 317

¹¹ náleží Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15, bod 39

¹² rozsudek ESLP ze dne 15. března 2010, *Gas a Dubois proti Francii*, č. 25951/07

¹³ LEE, Man Yee Karen. *Equality, Dignity, and Same-Sex Marriage: A Rights Disagreement in Democratic Societies*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010. s. 42.

¹⁴ BOBEK, Michal, BOUČKOVÁ, Pavla, KÜHN, Zdeněk ed. *Rovnost a diskriminace*. Praha: C.H. Beck, 2007. s. 272.

„formalizovat“ a získat tím práva a povinnosti, s nimiž by v pouhém faktickém soužití nedisponovali.¹⁵

Lze říci, že v otázce respektování práva gayů a leseb na rodinný život učinila Česká republika podstatný krok vpřed tím, že umožnila zformalizovat jejich životní svazky prostřednictvím registrovaného partnerství. Dala tím jasný signál, že tyto vztahy respektuje a přiznává jim určitou míru právní ochrany, přesto však se ještě zdaleka nedá hovořit o jejich plném zrovnoprávnění s heterosexuálními páry. Uvedené se týká zejména osvojení, jehož úprava byla nedostatečná a v konečném důsledku diskriminační.

1.5 Zákon o registrovaném partnerství a adopce

ZRP do 21.července 2016 upravoval osvojení registrovanou osobou v § 13 odst. 2, v němž stálo: „*Trvající partnerství brání tomu, aby se některý z partnerů stal osvojitelem dítěte.*“

Důležité je si vymezit, že existují tři typy adopce, a to adopce společná, individuální osobou a osvojení biologického dítěte partnera či manžela.¹⁶ ZRP upravoval pouze otázku individuální adopce a neobsahoval právní úpravu, která by umožňovala společné osvojení dítěte registrovanými partnery. Tuto problematiku upravuje občanský zákoník, který je ve vztahu k zákonu o registrovaném partnerství *lex generalis*. V OZ je stanoveno, že „*Osvojitelé se mohou stát manželé nebo jeden z manželů. Výjimečně může osvojit i jiná osoba; v tom případě soud též rozhodne o tom, že se z matriky vypouští zápis o druhém rodiči.*“¹⁷ Toto ustanovení upravuje právě společnou adopci a jasně z něj vyplývá, že o tento typ adopce mohou žádat pouze manželé. Partner žádající o adopci dítěte svého protějšku a jakýkoliv jiný jednotlivec, který nežije v manželském svazku tímto právem nedisponuje. Obecně by měla být adopce těmito osobami spíše výjimkou. Podobné ustanovení bylo i v již zrušeném zákoně č. 94/1963 Sb., zákon o rodině (dále jen „**zákon o rodině**“), který tuto otázku upravoval podobně, ale dle něj taktéž jako společné dítě mohli někoho osvojit jen manželé.“¹⁸ Dovolím si tedy nesouhlasit s tvrzením JUDr. Mgr. Jana Wintra, Ph.D., který uvádí, že zákaz společného osvojení pro registrované partnery vyplývá z ZRP.¹⁹ Možnost společného osvojení upravuje dle výše uvedeného OZ.

¹⁵ KUTÁLKOVÁ, Petra. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015. s. 31. Dostupné https://www.praguepride.cz/wp-content/uploads/2017/02/duhoverodiny_web_dodatek.pdf.

¹⁶ SEDLÁK, Petr. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014. s. 633.

¹⁷ zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 800 odst. 1

¹⁸ zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb. účinném ke dni 1. ledna 2013, § 66

¹⁹ WINTR, Jan. *Analýza české úpravy osvojení dítěte gayi, lesbami a bisexuálními lidmi ve světle práva Evropské unie a Evropské úmluvy o lidských právech a základních svobodách* [online]. Poradna pro občanství, občanská a lidská práva, 31. března 2009 [cit. 8. února 2018]. s. 1. Dostupné na https://aa.ecn.cz/img_upload/8b47a03bf445e4c3031ce326c68558ae/analiza_ceske_pravni_upravy_osvojeni.pdf.

Z ustanovení § 800 OZ neplyne tedy plošný zákaz osvojení registrovanými partnery. To je vyloučeno právě až ustanovením § 13 odst. 2 ZRP. Důvodová zpráva k ZRP uvádí, že: „*Osvojení dítěte registrovanými partnery, resp. kterýmkoliv z partnerů, v době trvání partnerství bude zakázáno. Důvodem je preference náhradní výchovy dítěte heterosexuálním párem.*“²⁰ V oblasti adopce tedy zůstává zachována preference párů muž–žena. Zákonodárcův úmysl byl zřejmý, a to dát do popředí výchovu heterosexuálním párem. Tento přístup však naráží na určité problémy. Jedním z nich je nedostatečné odůvodnění, proč heterosexuální páry preferuje a homosexuální páry automaticky pokládá za neschopné řádné výchovy. Zákonodárce pouze konstatuje tuto preferenci, ale důvody, proč tak činí již neuvedl. Dalším problémem je, že toto ustanovení § 13 odst. 2 rozhodně nenaplnilo účel, který byl v důvodové zprávě uveden. Tímto ustanovením byla zapovězena individuální adopce registrovaným partnerům, ne homosexuálním jednotlivcům či párům, proto nenapomohlo k tomu, aby dítě vyrůstalo v heterosexuální rodině. Nemá žádný dopad například na situace, kdy k osvojení dochází před uzavřením registrovaného partnerství anebo pokud dítě žije v homoparentální rodině²¹ a rodič neuzavřel registrované partnerství.²² Zákonodárce se snažil zákonem zabránit něčemu, co není normativně regulovatelné, a sice aby byly děti vychovávány registrovanými partnery. Takováto podoba zákona nemohla obstát, jelikož vytvářela absurdní situaci a stavěla registrované partnery do podřadné pozice. Bylo proto jen otázkou času, kdy uvedené ustanovení bude napadnuto, i když se na změnu muselo čekat více než deset let. Tuto změnu přinesl až náleží Ústavního soudu Pl. ÚS 7/15 ze dne 14. června 2016, který problematiku ustanovení o zákazu osvojení registrovaným partnerem zrušil.

Lze tudíž shrnout, že zákaz společného osvojení homosexuálními osobami, žijící v partnerském soužití a registrovanými partnery plyne z občanského zákoníku, a ne ze ZRP. ZRP nicméně zapovídal registrovaným partnerům možnost individuální adopce. Ustanovení § 13 odst. 2 ZRP znamenalo nerovné zacházení s registrovanými partnery, a to ve vztahu k tzv. individuální adopci. Proto byl výše uvedený náleží ÚS žádoucím krokem, který napomohl k odstranění absurdní situace, kterou náš právní řád zakládal.

²⁰ VLÁDA. 115/2004 Dz. Důvodová zpráva k zákonu č. 115/2006 Sb.

²¹ Model rodiny, v níž jsou děti nebo dítě vychovávány homosexuálními (stejnopohlavními) rodiči.

²² GROCHOVÁ, Martina. Omezení přístupu k právnímu rodičovství z důvodu uzavření registrovaného partnerství. *Právní rozhledy*. 2017, č. 1, 3. s. 24.

2 Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

Začlenění judikatury Evropského soudu pro lidská práva do mé diplomové práce považuji za nezbytné. Judikatura ESLP je k této problematice bohatá a ovlivnila vnitrostátní úpravy členských států Rady Evropy, včetně České republiky. Respektování rozsudků Soudu spadá pod řádné provádění závazků vyplývajících z Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) dle mezinárodního práva a zpravidla se jedná i o vnitrostátní ústavní povinnost.²³ Judikatura ESLP je pro ČR závazná skrze čl. 1 odst. 2 a čl. 10 Ústavy, Ústavní soud zrušuje zákony nebo jejich ustanovení pro rozpor s Úmluvou.²⁴

Pokusím se jednotlivě rozebrat vybrané rozsudky ESLP, které jsou z mého pohledu nejdůležitější, a z nichž vychází i Ústavní soud České republiky a učinit z nich relevantní závěr. Rozsudky budou uváděny chronologicky, abychom mohli sledovat postupný vývoj této problematiky v kontextu evropského společenství.

2.1 X. proti Belgii a Nizozemí

Tento poměrně starší rozsudek z roku 1975²⁵ se přímo nezabývá adopcí homosexuálními osobami, přesto je pro tuto otázku důležitý, neboť zde bylo judikováno, že neexistuje žádné právo stát se osvojitelem, a stejně tak je tomu i naopak, jelikož žádná osoba nemá právo být osvojena.

Stěžovatel podal žalobu k ESLP z důvodu, že mu nebylo povoleno osvojit dítě, o které se již několik let staral. ESLP připomněl, že právo na osvojení není jako takové zaručeno Úmluvou a dále ani Paktem o občanských a politických právech (čl. 23 a 24). Žádost byla přezkoumávána dle čl. 12 Úmluvy. Soud došel k závěru, že toto ustanovení nezaručuje právo mít děti narozené mimo manželství. Tento článek pouze předpokládá právo muže a ženy uzavřít manželství a založit rodinu. K přiznání tohoto práva je existence páru v podobě muž – žena zásadní.

Ovšem skutečnost, že se stěžovatel nemůže dovolávat „práva založit rodinu“ dle čl. 12 neznamená, že vztah mezi adoptivním rodičem a adoptivním dítětem nemá stejnou povahu jako rodinné vztahy chráněné čl. 8 Úmluvy.

2.2 Di Lazzaro proti Itálii

V tomto případě z roku 1997²⁶ šlo o to, že italská občanka roku 1992 podala žádost o uznání její způsobilosti k podání žádosti o adopci. Stěžovatelka nebyla vdaná a italské zákony přiznávaly právo adopce jednotlivcům a nesezdaným párům pouze výjimečně a za přesně stanovených

²³ PETROV, Jan. Působení judikatury ESLP na národní právní řády: Role vnitrostátních orgánů. *Jurisprudence*. 2016, roč. 25, č. 1, s. 25.

²⁴ viz nálezný Ústavního soudu ze dne 22. března 2005, č. 239/2005 Sb.

²⁵ rozhodnutí ESLP ze dne 10. července 1975, *X. proti Belgii a Nizozemí*, č. 6482/7

²⁶ rozsudek ESLP ze dne 10. července 1997, *Di Lazzaro proti Itálii*, č. 31924/96

podmínek. Domáhala se, aby jí toto právo bylo poskytnuto, a odkazovala se na čl. 8 Úmluvy, ze kterého dle jejího tvrzení vyplývá povinnost vnitrostátních orgánů umožnit osobám nežijícím v manželství adoptovat.

Soud na to reagoval tak, že čl. 8 dává státům možnost, nikoliv povinnost, začlenění tohoto práva do jejich vnitrostátního práva. Zdůraznil, že osvojení není základním právem, a že čl. 12 Úmluvy negarantuje právo adoptovat nebo jakkoliv jinak integrovat do rodiny dítě, které není biologickým potomkem.

2.3 Fretté proti Francii²⁷

Stěžovatel byl francouzský občan, který se na ESLP obrátil kvůli porušení čl. 8 a čl. 14 Úmluvy. Pan Fretté byl homosexuál a roku 1991 podal žádost o adopci. Ve své závěrečné zprávě odborníci v oboru sociálních služeb uvedli, že má osobní vlastnosti a schopnosti vychovávat děti, ale bylo mu vytknuto, že je samostatně žijící homosexuál. Jeho žádost byla zamítnuta. Věc se dostala až k odvolacímu správnímu soudu a ten uvedl, že stěžovatel neposkytl potřebnou záruku jak z psychologického, tak rodinného hlediska a jeho životní styl se nezdá být vhodným k výchově dítěte. Stěžovatel napadl tento postup jako porušení čl. 8 Úmluvy, jelikož důvod, na základě kterého francouzské orgány a soudy rozhodly, byla stěžovatelova homosexuální orientace.

ESLP zde opět zopakoval, že Úmluva nezaručuje právo adoptovat jako takové, tudíž osvojení nelze pokládat za základní právo.²⁸ Také zdůraznil, že právo na respektování rodinného života předpokládá existenci rodiny, a ne pouhou touhu tuto rodinu založit.

Soud dovodil, že i když francouzské správní a soudní orgány neuvedly jako výslovný důvod odmítnutí žádosti sexuální orientaci stěžovatele, byla pro rozhodnutí stěžejní. Dospěl k názoru, že orgány sledovaly legitimní cíl, a to ochranu zdraví a práv dětí. Zdůraznil, že smluvní státy jsou v této oblasti obdařeny velkou mírou samostatného uvážení a mají širokou volnost. Důvodem je, že v těchto oblastech existuje malý společenský konsensus, a i přední odborníci se v názorech na adopci homosexuálními osobami liší. Soud dospěl k závěru, že čl. 14 nebyl porušen a nedošlo k porušení práva stěžovatele, právě s odkazem na široký prostor uvážení, který je ponechán státům v této problematice.

2.4 E. B. proti Francii

V tomto judikátu z 22. ledna 2008²⁹ se jednalo o spor týkající se opět odmítnutí žádosti o osvojení. Stěžovatelka žila se svou partnerkou v lesbickém vztahu od roku 1990 a roku 1998

²⁷ rozsudek ESLP ze dne 26. února 2002, *Fretté proti Francii*, č. 36515/97

²⁸ rozsudek ESLP ze dne 19. února 2013, *X a další proti Rakousku*, č. 19010/07

²⁹ rozsudek ESLP ze dne 22. ledna 2008, *E. B. proti Francii*, č. 43564/02

požádala o povolení k adopci. Ve svém podání zmínila, že má stabilní lesbický vztah. Její žádost byla francouzskými úřady odmítnuta. Stěžovatelka se úspěšně odvolala ke správnímu soudu, nicméně vyšší správní odvolací soud rozhodnutí zrušil s tím, že nebyl porušen čl. 8 nebo čl. 14 Úmluvy, jelikož rozhodnutí nebylo učiněno na základě posouzení jejího životního stylu, čímž nelze tuto otázku podřadit pod uvedené články. Jako důvod uvedl, že dítěti bude chybět otcovský vzor a také poukázal na postoj přítelkyně stěžovatelky, která se k adopci stavěla neutrálně a považovala to za osobní záležitost stěžovatelky. Soud stěžovatelce nevyhověl, a tak podala 2. prosince 2002 žalobu k ESLP.

Stěžovatelka rozhodnutí soudu napadla z toho důvodu, že odmítnutí žádosti bylo učiněno pouze na základě její sexuální orientace. Došlo proto dle jejího názoru k porušení práva na respektování soukromého života, které vyplývá z čl. 8 ve spojení s čl. 14 Úmluvy.

ESLP připustil, že uvedený případ se dotýká čl. 8 a čl. 14. Odkázal na přechodí případ *Fretté proti Francii*. Tímto rozsudkem argumentovaly i francouzské orgány. Mezi těmito dvěma rozsudky byl však rozdíl. ESLP uvedl, že významným faktem, který dané rozsudky odlišuje, je skutečnost, že paní E.B. žila ve stabilním partnerském vztahu, a proto by adopce dítěte nebyla zvratem pro jejich vzájemný vztah. Soud neunesl důkazní břemeno, dostatečně neodůvodnil, proč paní E. B. nebyla vhodným adeptem pro adopci, a z odůvodnění a důkazu orgánů ESLP dospěl k názoru, že rozhodujícím faktorem byla právě homosexualita stěžovatelky. Soud tímto potvrdil, že došlo k diskriminaci na základě sexuální orientace a byl porušen čl. 8 a čl. 14 Úmluvy.

Zde můžeme vidět, že se soud odklonil od závěru, který učinil ve výše rozebraném rozsudku *Fretté proti Francii*. I když v uvedeném rozhodnutí se odmítnutí žádosti týkalo jen sexuální orientace, dovodil, že je to možné, pokud je tak činěno v zájmu dítěte. V rozsudku *E. B. proti Francii* již bylo judikováno, že adopce dítěte homosexuálně orientovanou osobou může být zamítnuta pouze v případech, že pro takové rozhodnutí existují i jiné důvody než pouhá sexuální orientace zájemce.

2.5 Schalk a Kopf proti Rakousku

Stěžovatelem byl rakouský stejnopohlavní pár. V září roku 2002 se rozhodl uzavřít manželství. Jeho žádost byla zamítnuta, protože dle rakouských platných zákonů bylo možné uzavřít manželství pouze mezi ženou a mužem. Věc se dostala až k rakouskému ústavnímu soudu. Ve své stížnosti partneri uváděli, že nemožnost uzavření manželství představuje porušení jejich ústavního práva na respektování a soukromého a rodinného života a zákaz diskriminace. Odvolávali se na to, že podoba lidského soužití se mění a výchova dětí už zdaleka není jen součástí manželství. Dále stěžovatelé uvedli, že neexistuje žádné objektivní zdůvodnění, proč by osoby

stejného pohlaví nemohly uzavřít manželství. Tato stížnost byla ústavním soudem zamítnuta jako neopodstatněná.³⁰

Stěžovatelé tvrdili, že Rakousko porušuje čl. 12 Úmluvy, neboť neumožňuje párům stejného pohlaví uzavřít manželství. Soud toto tvrzení odmítl s odůvodněním, že v čl. 12 je uvedeno: „*Muži a ženy způsobilí věkem k uzavření manželství mají právo uzavřít manželství a založit rodinu v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují výkon tohoto práva.*“ To, že v ustanovení jsou výslovně uvedeni muži a ženy, není náhodné a bylo to použito úmyslně, s ohledem na dobu, kdy byla Úmluva přijímána.³¹ Judikoval však, že, právo uzavřít manželství zakotvené v čl. 12 nemusí být za každých okolností omezeno na manželství mezi dvěma osobami opačného pohlaví.³² To přesto neznamena, že lze dovést povinnost státu umožnit homosexuálním párům uzavírat manželství a stejně tak do svých vnitrostátních právních řádů začlenit obdobný institut pro stejnopohlavní páry, toto rozhodnutí je ponecháno členským státům. Lze se tudíž domáhat ochrany skrze uvedený článek, pokud vnitrostátní právo upravuje možnost uzavírání manželských svazků mezi páry stejného pohlaví.

ESLP dále uvádí, že na oblast uzavírání manželství či jiných podob svazků mezi homosexuálními páry nepanuje v evropském společenství stejný názor, a i když se jedná o stále se rozvíjející oblast, státy musejí mít určitý čas na to, aby zavedly legislativní změny.³³

Nejdůležitější závěr, který soud v tomto rozsudku učinil, je uznání stejnopohlavního soužití jako formy rodinného života. Dříve už judikoval, že se jedná o formu soukromého života, ale podřazení pod rodinný život přinesl až tento rozsudek.

2.6 Gas a Dubois proti Francii

Meritem tohoto rozsudku z roku 2010³⁴ byl článek 365 francouzského občanského zákoníku, v němž bylo stanoveno, že osvojení dítěte druhého rodiče je přípustné, pouze pokud je manželský sňatek legálně uzavřen. V případě homosexuálních dvojic toto osvojení nebylo možné, jelikož manželství mezi stejnopohlavními osobami bylo dle francouzského právního řádu nepřípustné.

Žalobkyně byly lesbický pár, který si pořídil v zahraničí dítě za použití umělého oplodnění. Přesto však pouze stěžovatelka, která měla biologické napojení na dítě byla považována za legálního rodiče. Napadaly porušení čl. 14 Úmluvy, jelikož dle jejich tvrzení bylo ustanovení francouzského občanského zákoníku diskriminující a dále čl. 8 Úmluvy.

³⁰ rozsudek ESLP ze dne 24. června 2010, *Schalk a Kopf proti Rakousku*, č. 30141/04, bod 7-14

³¹ tamtéž, bod 54-55.

³² tamtéž, bod 61.

³³ tamtéž, bod 105-106.

³⁴ rozsudek ESLP ze dne 15. března 2010, *Gas a Dubois proti Francii*, č. 25951/07

Žádost byla soudem zamítnuta. Soud stavěl svoji argumentaci na tom, že stěžejní nebyla sexuální orientace osob, ale jejich rodinný status. Soud uvedl, že pokud jde o adopci druhým rodičem, je tato situace odlišná od situace manželského páru, a to právě s ohledem na sociální, osobní a právní důsledky, jež manželství přináší.³⁵ Nebyly tedy proti sobě postaveny páry stejného a opačného pohlaví, ale manželé a osoby nežijící v manželství, nejednalo se proto o diskriminaci na základě sexuální orientace.

2.7 X a další proti Rakousku³⁶

Rakouské homosexuální občanky žily v partnerském vztahu s dítětem, synem jedné z nich. Druhá žena chtěla dítě své partnerky osvojit, a proto stěžovatelky podaly stížnost k rakouskému ústavnímu soudu, aby zrušil ustanovení bránící jim v tomto úkonu. Ústavní soud jim nevyhověl. Stěžovatelky namítaly, že rakouská úprava je diskriminační vůči stejnopohlavním párům, jelikož individuální adopci partnerem opačného pohlaví umožňuje. Ačkoliv adoptovat dítě svého protějšku je možné u sezdáných i nesezdáných heterosexuálních párů, u párů téhož pohlaví to již možné není. Obrátily se proto na ESLP s tím, že bylo porušeno právo chránící čl. 14 ve spojení s čl. 8 Úmluvy.

ESLP zde opět vyzdvihl výsostní postavení manželství. Manželství dle ESLP dává osobám, které ho uzavřou, zvláštní status se specifickými společenskými, osobními a právními důsledky. Na rozdíl od rozsudků předešlých, se však jedná o odlišnou situaci. Nejsou zde proti sobě postaveny osoby žijící v manželství a osoby stojící mimo tento svazek. Privilegium tzv. *second parent adoption*³⁷ bylo povoleno i osobám žijícím mimo manželství. Soud připomněl, že čl. 8 Úmluvy negarantuje právo na osvojení, pokud se však stát rozhodl toto právo chránit a vtělit do svého právního řádu, nemůže ho aplikovat diskriminačně.³⁸

Pokud by soud racionálně odůvodnil, proč upřednostňuje adopci heterosexuálním párem, mohl by si svůj postup obhájit. Ale vnitrostátní úprava byla zmatečná, jelikož individuální adopce nesezdáným homosexuálním párem byla možná, nicméně u adopce dítěte homosexuálního partnera už možná nebyla. Jednalo se tudíž o diskriminaci na základě sexuální orientace.

³⁵ rozsudek ESLP ze dne 2. listopadu 2010, *Şerife Yiğit proti Turecku*, č. 3976/05

³⁶ rozsudek ESLP ze dne 19. února 2013, *X a další proti Rakousku*, č. 19010/07

³⁷ Přiosvojení biologického dítěte manžela či partnera.

³⁸ rozsudek ESLP ze dne 22. ledna 2008, *E. B. proti Francii*, č. 43564/02, § 49

2.8 Vallianatos a ostatní proti Řecku

V tomto případě z roku 2013³⁹ šlo o to, že Řecko vydalo zákon, který umožňoval osobám rozdílného pohlaví vstoupit do občanského svazku jakožto oficiální formy partnerství odlišné od manželství, ale osoby stejného pohlaví tento svazek uzavírat nemohly.

Stěžovatelé opět napadali přijetí tohoto zákona na základě porušení jejich práva chráněného čl. 8 a čl.14 Úmluvy.

V tomto případě dal ESLP za pravdu stěžovatelům. Pokud by se mělo rozdílně zacházet s páry stejného a opačného pohlaví, vyžaduje tento přístup řádné odůvodnění a nemůže se tak dít svévolně.

2.9 Oliari a ostatní proti Itálii

V tomto relativně nedávném rozsudku⁴⁰ z roku 2015 Soud poprvé judikoval pozitivní povinnost členského státu, konkrétně Itálie, zakotvit právní uznání a ochranu homosexuálních svazků, zde registrovaného partnerství. Důvodem byla nečinnost parlamentu, který nerespektoval rozhodnutí italského ústavního soudu, a to právě včlenění úpravy registrovaného partnerství do právního řádu.

Jako odůvodnění uvedl, že od výše citovaného rozsudku ve věci *Schalk a Kopf proti Rakousku* došlo v Evropě ke značnému posunu v oblasti právního uznání homosexuálních svazků. V současnosti takové uznání poskytuje nadpoloviční většina členských států a tomuto trendu je dle ESLP nutno připsat váhu.

I když tento rozsudek nezavádí povinnost zakotvit registrované partnerství pro všechny členské státy, ale pouze pro Itálii, jedná se opět o krok blíže k úplnému zrovnoprávnění postavení homosexuálů.

2.10 Závěry plynoucí z judikatury ESLP

Ve všech uvedených případech byl předmětem čl. 8 upravující právo na respektování soukromého a rodinného života společně s čl. 14 Úmluvy, který upravuje zákaz diskriminace. V některých případech byl dotčen i čl. 12 Úmluvy, který slouží k ochraně práva uzavřít manželství. Čl. 12 a čl. 8 Úmluvy mají mezi sebou velmi úzký vztah a vzájemně se mohou prolínat, proto jsou v některých případech namítány společně. Stále však je pojem rodinný život širší než pojem manželství, koncept rodiny totiž zahrnuje i nemanželské svazky. Čl. 12 má také omezenou

³⁹ rozsudek ESLP ze dne 7. listopadu 2013, *Vallianatos a ostatní proti Řecku*, č. 29381/09 a 32684/09

⁴⁰ rozsudek ESLP ze dne 21. července 2015, *Oliari a ostatní proti Itálii*, č. 18766/11 a 36030/11

aplikovatelnost, a to pouze před uzavřením manželství, kdežto po uzavření manželství je aplikovatelný pouze pokud jde o právo založit rodinu.⁴¹

Nutno říci, že ESLP zdůrazňuje především absolutní přednost nejlepšího zájmu dítěte ve věci. V čl. 8 Úmluvy je stanoveno: „Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.“ K tomu, aby bylo chráněno právo na respektování rodinného života, je předně nutná existence rodiny.⁴² Rodinou byla po dlouhou dobu chápána „tradiční rodina“ ve smyslu vztahu mezi manželi a mezi rodiči a jejich nezletilými dětmi. Manželství bylo v minulosti vnímáno jako svazek dvou osob opačného pohlaví, což vyplývá i ze čl. 12 Úmluvy, kde je výslovně uveden vztah muže a ženy. Soužití rodičů a dětí bylo vždy chápáno jako „základní prvek rodinného života“.⁴³ Nenajdeme zde však nic o zakládání rodin stejnopohlavními páry, z čehož lze vyvodit, že tyto páry nebyly primárně brány jako rodiče. Pohled společnosti se však neustále mění a na institut manželství již není striktně nahlíženo pouze jako na vztah muže a ženy, s tím se ztotožňuje i judikatura ESLP.⁴⁴ Soud uvedené potvrdil ve výše rozebraném rozsudku *Schalk a Kopf proti Rakousku* a došlo k přehodnocení chápání pojmu rodina. Dle něj soužití ve stejnopohlavním partnerství spadá taktéž pod pojem „rodinný život“.⁴⁵ Soud také zdůrazňuje, že pokud se sexuální orientace dostane do konfliktu s ochranou jiného práva, musí být tato diskriminace řádně odůvodněna.⁴⁶ V opačném případě by byl porušen především čl. 14 Úmluvy.

Dále z rozhodovací činnosti ESLP plyne, že rodina a rodinný život mohou vznikat i na základě jiných než biologických vazeb a jednou z těchto forem je právě osvojení. Pod pojmem rodina nelze také chápat pouze manželství, ale můžeme sem podřadit i svazky osob stejného pohlaví, pokud žijí ve stabilním partnerství. Důležitým rozdílem je, že u rodičů a dětí je rodinný život a vztah presumován, ale u ostatních osob musí být tento vztah prokázán.⁴⁷

Opět v rozsudku *Schalk a Kopf proti Rakousku* dospěl Soud ke stěžejnímu závěru, že pojem „manželství“ zahrnuje i svazky osob téhož pohlaví, ovšem stěžovatelé se mohou tohoto práva dovolávat pouze tehdy, pokud je takový institut uznán právem daného členského státu Rady Evropy.

ESLP úpravu osvojení jako takovou ponechává výrazně na národní právní úpravě, pokud se však členský stát rozhodne právo na osvojení přiznat, musí tak činit nediskriminačním způsobem,

⁴¹ KOSAŘ, David. In: KMEC Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1183.

⁴² rozsudek ESLP ze dne 13. června 1979, *Marckx proti Belgii*, č. 6833/74, bod 31

⁴³ rozsudek ESLP ze dne 9. června 1998, *Bronda proti Itálii*, č. 22430/93, bod 51

⁴⁴ KOSAŘ. *Evropská úmluva ...*, s. 1180.

⁴⁵ rozsudek ESLP ze dne 24. června 2010, *Schalk a Kopf proti Rakousku*, č. 30141/04, bod 92

⁴⁶ rozsudek ESLP ze dne 21. prosince 1999, *Salgueiro da Silva Mouta proti Portugalsku*, č. 33290/96

⁴⁷ KRATOCHVÍL, Jan. In: KMEC Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 873.

aby nebyl porušen čl. 14 Úmluvy. Stát nesmí osobám odebrat právo osvojit pouze na základě jejich sexuální orientace. Soud také dovedl, že Úmluva negarantuje nikomu automatické právo na osvojení dítěte, to může vyplývat až z vnitrostátní úpravy, pokud tuto problematiku stát ve svém právním řádu upravuje.

ESLP několikrát zdůraznil, že řešení těchto otázek je věcí členských států. Jedná se o jednu ze zásad, na kterých je Úmluva postavena. Jde o princip *margin of appreciation*.⁴⁸ ESLP proto nechává určitý prostor státním orgánům rozhodnout o otázkách týkajících se Úmluvy. Ačkoliv by měl třeba na věc jiný názor, nevysloví jej, pokud neshledá názor státu natolik špatný, že jde již o překročení konkrétní šíře prostoru pro uvážení.⁴⁹ Tato doktrína se týká otázek jako je právě například úprava manželství, registrovaného partnerství a osvojení.

Po rozebrání výše uvedených rozsudků je zřetelné, že judikatura ESLP se vyvíjí směrem pro homosexuálně orientované jedince přívětivým. S každým rozsudkem se více a více přibližuje k většímu uznávání práv homosexuálů a jejich zrovnoprávnění s heterosexuálními páry. I když Soud ve svých rozsudcích stále upřednostňuje a snaží se chránit tradiční formu rodiny, jde směrem, který jde ruku v ruce se společenským pokrokem, a uznává i jiné formy partnerského soužití a rodiny než v jejich tradičním pojetí. Primární cíl, který by měl být vždy přednostně ve všech řízeních, kde je namítáno porušení výše uvedených článků sledován, je nejlepší zájem dítěte.

⁴⁸ Doktrína, podle níž ESLP bere na vědomí, že národní orgány jsou v úzkém kontaktu se životem ve své zemi, a mohou proto posoudit podmínky pro použití Úmluvy z hlediska místních potřeb lépe než ESLP sám.

⁴⁹ KOSAR, KRATOCHVÍL. *Evropská úmluva...*, s. 73.

3 Nález Pl. ÚS 7/15

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 7/15 ze dne 14. června 2016 (dále jen „**nález**“) byl pro úpravu práv homosexuálů v České republice průlomový. Tímto nálezem bylo zrušeno výše rozebrané ustanovení § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství. Zrušení tohoto problematického paragrafu navrhla již v roce 2009 Rada vlády pro lidská práva⁵⁰ nebo v roce 2014 veřejná ochránkyně práv.⁵¹

Nejdříve bych chtěla stručně přiblížit obsah nálezu, poté ho rozebrat a poukázat na jeho problematické aspekty. Pokusím se dále přiblížit klady, které přinesl, zhodnotit, zda současná úprava osvojování registrovanými partnery je dostatečná či by měl zákonodárce zakročit, a případně jakým způsobem.

3.1 Skutkové pozadí nálezu

Důvodem podání ústavní stížnosti bylo usnesení Úřadu městské části Praha 13, odboru sociální péče a zdravotnictví, ze dne 25. 3. 2014, č. j. P 13-12735/2014, o zastavení řízení o žádosti osoby žijící v registrovaném partnerství o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli, protože žadatel nespĺňoval požadavky uvedené v ustanovení § 800 OZ. Žadatel poté podal odvolání k Magistrátu hl. m. Prahy, odbor správních činností ve zdravotnictví a sociální péči, nicméně bylo zamítnuto. Magistrát rozhodnutí potvrdil dodal však, že k odmítnutí nedošlo jen na základě uvedeného ustanovení OZ, ale také na základě, již zmiňovaného ustanovení § 13 odst. 2 ZRP.⁵² Toto rozhodnutí bylo žadatelem napadeno správní žalobou k Městskému soudu v Praze. Městský soud opět potvrdil rozhodnutí orgánů rozhodujících před ním.

Navrhovatel tedy podal proti uvedenému ústavní stížnost a rozhodnutí napadl kvůli porušení čl. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „**LZPS**“ či „**Listina**“) a čl. 14 Úmluvy. Postup orgánů označil za diskriminaci na základě sexuální orientace. Na svou obhajobu také uvedl čl. 21 Listiny základních práv Evropské unie, kde je výslovně uveden zákaz diskriminace na základě sexuální orientace. Navrhovatel poukazuje na nelogickou právní úpravu, jelikož zákaz osvojení se na něj vztahuje pouze z důvodu, že žije v registrovaném partnerství. Pro orgán rozhodující o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli byla rozhodující pouze tato skutečnost a

⁵⁰ RADA VLÁDY PRO LIDSKÁ PRÁVA. *Usnesení Rady vlády pro lidská práva ze dne 18. června 2009 ke zrušení zákazu individuální adopce v zákoně č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů* [online]. 2009 [cit. 11. února 2018]. Dostupné na <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/cinnost-rady/zasedani-rady/Podnet-ke-zruseni-zakazu-individualni-adopce.pdf>.

⁵¹ VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. *Nemožnost osvojení dítěte z důvodu uzavření registrovaného partnerství 2014*. In: *Veřejný ochránce práv* [online]. 2014. [cit. 11. února 2018]. Dostupné na <https://www.ochrance.cz/aktualne/tiskove-zpravy-2017/nemoznost-osvojeni-ditete-z-duvodu-uzavreni-registrovaneho-partnerstvi/>.

⁵² zákon č. 115/2006 Sb., zákon o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů, § 13 odst. 2

nebylo zkoumáno, zda žadatel je schopen vytvořit odpovídající zázemí pro řádnou výchovu dítěte, a nebyl brán v potaz nejlepší zájem dítěte.

3.2 Účast vedlejších účastníků

Jako vedlejší účastník se do řízení připojila veřejná ochránkyně práv⁵³, vláda svoje právo nevyužila⁵⁴. Ochránkyně vyzdvihuje taktéž absurdnost tohoto ustanovení a odůvodňuje to tím, že se zákonodárce jen snaží zabránit registrovaným partnerům osvojení a výchově dětí a není zde jiný legitimní důvod pro zrušení předmětného ustanovení. Uvádí, že výchovy dítěte registrovaní partneri mohou dosáhnout i jinými způsoby, například případy, kdy se jeden z partnerů stal rodičem ještě před vznikem partnerství a o dítě nadále pečuje.⁵⁵

3.3 Základní východiska ÚS

Jako základní východiska při přezkumu napadaného zákonného ustanovení bral ÚS v potaz již zmiňovaný § 800 OZ a § 13 ZRP. Základním předpokladem v zájmu dětí, je dle ÚS možnost žít v „úplné“ rodině ve standardním pojetí, tedy aby jeho rodiče byli manželé. Jakákoliv jiná forma je výjimkou z toho pravidla.

ÚS taktéž poukazuje na to, že při přijímání zákona o registrovaném partnerství nebyl dostatečně odůvodněn fakt, proč osoba žijící v registrovaném partnerství nemůže osvojit dítě. Zákonodárce nevysvětlil legitimní důvod, který ho k tomuto opatření vedl, a odůvodnění obsažené v důvodové zprávě k tomuto zákonu bylo velmi strohé a nedostačující. Postupu při přijímání ZRP je vytýkáno, že nebyl znám skutečný úmysl zákonodárce a nebyl naplněn předpoklad racionálního zákonodárce.

ÚS uvádí relevantní judikaturu ESLP, která byla již z velké části výše rozebrána. ÚS označuje pro daný případ za nejvýznamnější *Fretté pro Francii*, jelikož dle jeho názoru se jedná o skutkový stav nejpodobnější. Dále zmiňuje *E. B proti Francii*, *Schalk a Kopf proti Rakousku*, *X. a ostatní proti Rakousku* a *Gas a Dubois proti Francii*.

3.4 Vlastní argumentace ÚS

ÚS zdůrazňuje, že obecně je forma náhradní péče vždy až krajním řešením. Primárně by dítě mělo vyrůstat ve své původní biologické rodině a tyto vazby by neměly být přetrhávány. Pokud však původní rodina nenaplní svoji funkci, nastupuje právě tento institut. Náhradní rodinná výchova by měla být pojmána jako náhradní řešení krize přirozené rodiny, a především jako služba

⁵³ zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, § 69 odst. 3

⁵⁴ tamtéž, § 69 odst. 2

⁵⁵ nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15, bod 12

dítěti.⁵⁶ Je důležité připomenout, že dle judikatury ESLP i ÚS neexistuje žádné základní právo na osvojení dítěte.

Ústavní soud správně vyzdvihuje, že primárním cílem má být tzv. nejlepší zájem dítěte, který je nutné brát v potaz při jakékoli činnosti týkající se dítěte, včetně soudního rozhodování. Jedná se tedy o prvořadou, přednostní a klíčovou zásadu a jde o základní princip, na kterém je vystavěno současné rodinné právo. Nezletilé dítě je totiž zvlášť zranitelný subjekt, jehož způsobilost chránit vlastní zájmy je omezená, proto vyžaduje zvláštní ochranu. Přesto ovšem pojem nejlepší zájem dítěte je značně neurčitý a vágní. Tento pojem musí být vždy vykládán s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu.⁵⁷ Při střetu zájmů rodiče a dítěte bylo judikováno: „*Obecné soudy jsou povinny zajistit spravedlivou rovnováhu mezi zájmy dítěte a zájmy jeho rodiče, zvláštní pozornost však musí být věnována zájmu dítěte, který může – v závislosti na své povaze a závažnosti – převážet nad zájmem rodiče.*“⁵⁸ Z uvedeného můžeme vyčíst, že hledisko nejvyššího zájmu dítěte je velmi silným faktorem při rozhodování, zároveň však zvolená formulace „může“ automaticky neznamená, že musí vždy a v každém případě převážet nad jakýmkoliv jiným zájmem.⁵⁹ Jako nejlepší zájem dítěte ÚS shledává to, že dítě by mělo žít v „úplné“ rodině ve standardním pojetí. Jakákoliv jiná alternativa, jako právě adopce at' již heterosexuálním, či homosexuálním jednotlivcem, by měla být výjimkou.

ÚS správně uvádí, že § 800 odst. 1 OZ nevylučuje automaticky z adopce jednotlivce žijícího v registrovaném partnerství. Pouze vylučuje společné osvojení kýmkoliv jiným než manželi. Zákaz osvojení pro osobu žijící v registrovaném partnerství je stanoven až v zákoně o registrovaném partnerství.⁶⁰

ÚS se přiklání k názoru ESLP a uvádí, že neexistuje základní právo na osvojení dítěte ani na uzavření sňatku mezi stejnopohlavními páry (příp. registrovaného partnerství). Zdůrazňuje, že úprava těchto otázek je věc politická a je na zákonodárci, zda tyto instituty uzákoní do našeho právního řádu.

ÚS připouští, že v současnosti dochází k podstatným změnám ve způsobu koexistence osob a velká část těchto soužití se nepodobá tradičnímu pojetí rodiny v podobě manželů a jejich společných dětí. Spousta osob žije samostatně (tzv. *singles*), v nesezdaném soužití a rozvod je častým jevem, který je společností vnímán jako přirozený. I přes tuto skutečnost se však ÚS stále přiklání k tradičnímu pojetí rodiny a preferuje manželský vztah. To taktéž činí zákonodárce, když umožňuje pouze manželům (tedy heterosexuálním párům) společnou adopci. Odkazuje se opět na nejlepší zájem dítěte.

⁵⁶ HRUŠÁKOVÁ Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání, Brno: MU Brno, 2006, s. 277.

⁵⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. s. 24-25.

⁵⁸ náleží Ústavního soudu ze dne 20. srpna 2004, sp. zn. III. ÚS 459/03

⁵⁹ viz usnesení Ústavního soudu ze dne 9. listopadu 2016, sp. zn. I. ÚS 3444/16

⁶⁰ zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, § 13 odst. 2

ÚS dochází k závěru, že úprava vylučující registrované partnery z osvojení není vyhovující. Zákonná úprava povyšuje formální právní stav nad stav faktický. Dále zákonodárci vytýká, že svůj záměr nijak neodůvodnil. Poukazuje taktéž na nelogičnost úpravy, jelikož ustanovení § 13 odst. 2 ZRP vylučuje registrované partnery z možnosti adopce, přesto v odst. 3 stejného ustanovení se s faktickou péčí registrovaných partnerů počítá a partner je touto povinností vázán. Tedy partner má k dítěti pouze povinnosti, ale žádná práva.

Soud dovozuje, že uvedené ustanovení ZRP je na mezinárodní úrovni v rozporu s čl. 14 Úmluvy a na úrovni vnitrostátní s LZPS, a to konkrétně s čl. 1 větou první a čl. 10 odst. 1. Napadané ustanovení neobstojí z důvodu, že je v rozporu s lidskou důstojností, jelikož lidská důstojnost je nedotknutelná.⁶¹ Registrovaní partneři jsou vyloučeni z možnosti osvojení dítěte pouze proto, že se rozhodli uzavřít registrované partnerství, a dle slov ÚS je s nimi v důsledku toho zacházeno jako s osobami „druhého řádu“. Taktéž se tím dává najevo jejich nemožnost se náležitě postarat o děti, čímž dochází ke stigmatizaci těchto osob.

ÚS spatřuje v uvedeném ustanovení porušení práva na respektování soukromého života dle čl. 10 odst. 1 a 2 a čl. 8 odst. 1 LZPS, ovšem jinak už nahlíží na porušení práva na respektování rodinného života. Jak již bylo zmíněno neexistuje základní právo na osvojení, a z toho vyplývá, že toto právo nemohlo být porušeno.

Závěrem tedy ÚS konstatuje, že došlo k zásahu do lidské důstojnosti a k porušení práva na ochranu soukromého života a § 13 odst. 2 byl ze ZRP vypuštěn.

3.5 Odlišná stanoviska ústavních soudců

Pouze stručně bych chtěla uvést čtyři odlišná stanoviska některých soudců ÚS. Tři stanoviska byla pouze doplněním odůvodnění a s výrokem souhlasila, jedno bylo nesouhlasné.

3.5.1 Odlišné stanovisko soudce JUDr. Ludvíka Davida, CSc. k odůvodnění nálezu

Soudce David odůvodnění nálezu zejména vytýká, že bylo neosobní a nedostatečně se věnovalo konkrétnímu nositeli základních práv. Dle něj bylo nedostatečně zdůrazněno, že registrovaní partneři jsou způsobilí kvalitně vychovávat dítě. ÚS se příliš zabýval tématem rodiny a vyzdvihoval její tradiční pojetí a biologické vazby. Tím ÚS navazuje na svůj dřívější přístup, zároveň zdůrazňuje, že evropská definice rodiny je širší a nepatří do ní jen pokrevní příbuzní, ale i osoby blízké a vztahy plynoucí z náhradní rodinné péče. Dále uvádí, že tento konzervativní přístup může hrát roli při konkrétním zvažování předpokladů k výchově dítěte při žádosti o adopci. Orgány tak mohou na základě této argumentace soudu rozhodovat v neprospěch homosexuálních osob.

⁶¹ nález Ústavního soudu ze dne 29. února 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07

3.5.2 Odlišné stanovisko soudce JUDr. Jaromíra Jirsy k odůvodnění nálezu

Soudce Jirsa souhlasí s výrokem i odůvodněním, pouze nad rámec dodává, že uvedený náleží není krokem k zavedení společného osvojení registrovanými partnery. Konstatuje, že se jedná o politickou záležitost a je to plně v diskreci zákonodárce. Na rozdíl od soudce Davida se plně ztotožňuje s tím, že se ÚS přiklání k tradičnímu pojetí rodiny, konkrétně uvádí, že: „... *v dnešní době „střetu civilizací“, různých kultur a náboženství se často volá po tradičních křesťanských hodnotách, mezi něž nepochybně patří i tradiční rodina.*“

3.5.3 Odlišné stanovisko soudce prof. JUDr. Vladimíra Sládečka, DrSc.

Soudce Sládeček jako jediný nesouhlasil s odůvodněním, a zároveň i výrokem nálezu. Zdůrazňuje, že nejde tolik o podstatu věci, jako o to, že rozhodnutím ÚS byla narušena dělba moci. ÚS neměl o takové otázce vůbec rozhodovat a řešení této problematiky mělo být přenecháno zákonodárci. ÚS nemá být dle jeho názoru tzv. třetí komorou parlamentu a odkazuje na čl. 83 Ústavy, kde je stanoveno, že ÚS je pouhým orgánem ochrany ústavnosti. ÚS měl vyčkat na schválení či neschválení v té době projednávaných novel zákona o registrovaném partnerství nebo návrh zamítnout. ÚS měl respektovat autonomní vůli zákonodárce a vyvarovat se přílišného aktivismu.

K odůvodnění udává, že Ústavním soudem namítaná nelogičnost úpravy nutně neznamená protiústavnost a uvedená judikatura byla vybrána účelově na podporu většinového stanoviska. Upozorňuje na nekonzistentnost odůvodnění.

3.5.4 Odlišné stanovisko soudce JUDr. Ing. Jiřího Zemánka, CSc. k odůvodnění nálezu

Soudce Zemánek sdílí nosné důvody nálezu. Zdůrazňuje doktrínu *margin of appreciation*, která je výrazná právě ve statusových otázkách života stejnopohlavních párů. Dále poukazuje na objektivní rozdíl mezi heterosexuálními a homosexuálními páry, dle něho by soud rozhodující o adopci měl vzít v úvahu s ohledem na nejlepší zájem dítěte přítomnost mužského a ženského vzoru.

3.6 Zhodnocení nálezu a jeho dopady na současnou právní úpravu osvojení

Celkově hodnotím tento náleží pozitivně a jako krok kupředu, zejména co se týče jeho výroku. Zrušení problematického ustanovení § 13 odst. 2 bylo zcela jistě na místě, jelikož nesledovalo žádný legitimní cíl, a tudíž bylo diskriminační. Diskriminovat někoho pouze z důvodu vstoupení do

určitého svazku, který stát umožňuje a je zcela legální, považují za protiústavní.⁶² Stále se přitom jedná pouze o částečnou úpravu této problematiky, konkrétně úpravu individuální adopce. Následkem tohoto nálezu je možnost jednotlivce nacházejícího se v registrovaném partnerství osvojit si dítě. Podle práva bude však rodičem pouze on, a ne jeho partner. Ten si dítě osvojit nemůže, jelikož společná adopce a přisvojení je partnerům stále zapovězeno a nebylo předmětem rozhodování ÚS.⁶³

Odůvodnění ÚS o neexistenci základního práva na osvojení dítěte a uzavření sňatku stejnopohlavních partnerů je plně v souladu s Ústavním pořádkem a judikaturou ESLP.⁶⁴

Kriticky se stavím k tomu, jak ÚS přistupuje k pojmu rodina. ÚS zaujímá k této otázce poměrně konzervativní přístup. To značí i formulace: „*Ústavní soud zdůrazňuje, že nespatřuje sebemenší rozumný důvod, pro který by i on sám měl ke erozi tradičního pojetí rodiny a její funkce jakkoliv aktivně přispívat.*“ ÚS ve svém odůvodnění jasně vyzdvihuje tradiční pojetí rodiny. ESLP, jak je již výše rozebráno judikoval, že páry stejného pohlaví žádající o status registrovaného partnerství a žijící ve stabilním vztahu spadají pod pojem „rodinný život“.⁶⁵ V posuzovaném případě ÚS zásah do tohoto práva nedovodil, což je v rozporu s rozsudky ESLP. Zde spatřuji zásadní chybu, které se ÚS v posuzovaném případě dopustil. Zdá se, že snad i účelově nerefletoval nejnovější judikaturu Soudu⁶⁶, která je pro něj závazná, a uvedené rozhodnutí je z toho důvodu v rozporu s Úmluvou, a tedy s ústavním pořádkem ČR.

Dále dle mého názoru ÚS nereflektuje sociální realitu. Rodinný život není jen právní pojem, ale především faktická situace založená na biologických a sociálních vazbách. Rodina představuje společenství blízkých osob, mezi nimiž existují úzké vazby příbuzenské, psychosociální, emoční, ekonomické a další.⁶⁷ Již dříve ÚS judikoval, že i postupem času se při absenci biologického vztahu vyvine mezi dítětem a sociálním rodičem taková sociální a citová vazba, jež z hlediska práva na ochranu soukromého a rodinného života bude rovněž požívat právní ochrany.⁶⁸ ÚS v rozebíraném nálezu zbytečně až příliš upřednostňuje institut manželství a biologické vazby. Rodina v pojetí ÚS znamená: „*Ne jakýsi umělý sociální konstrukt, nýbrž především jako konstrukt biologický, založený na pokrevním příbuzenství osob, které spolu žijí, případně jako vztah nepříbuzenský, který vztah biologický*

⁶² viz usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, Listina základních práv a svobod, čl. 1

⁶³ zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 800

⁶⁴ viz *X a další proti Rakousku, Fretté pro Francii* a další

⁶⁵ Viz *Schalk a Kopf proti Rakousku, X a další proti Rakousku, Vallianatos a ostatní proti Řecku*

⁶⁶ ČERVÍNEK, Zdeněk, KOPA Martin. *Czech Constitutional Court: Czech Law Forbidding Registered Partners to Adopt Children is Unconstitutional. But Is the Judgment *Really* Good News for LGBTQ?* [online]. iconnectblog, 29. června 2016 [cit 15. února 2018]. Dostupné na <http://www.iconnectblog.com/2016/07/czech-constitutional-court-czech-law-forbidding-registered-partners-to-adopt-children-is-unconstitutional-but-is-the-judgment-really-good-news-for-lgbtq>.

⁶⁷ nálezu Ústavního soudu ze dne 10. února 2007, sp. zn. II. 568/06

⁶⁸ nálezu Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09

*napodobuje.*⁶⁹ Tento pohled je v současné době, již překonaný a zejména sociální realita je odlišná. Rozvodovost se v posledních letech pohybuje kolem 50 % a velká část párů žije v nesezdaném soužití.⁷⁰ Počet narozených dětí mimo manželství dosáhl v roce 2016 taktéž téměř 50%.⁷¹ ÚS chápe manželství jako stvrzení určité stability lidského soužití, což vzhledem k výše uvedené rozvodovosti nelze automaticky předpokládat.

Institut manželství byl například ÚS povýšen i nad nejlepší zájem dítěte v jeho nálezu z roku 2015, kde sice nefigurovaly stejnopohlavní páry, nález byl však s rozebíranou problematikou provázán, jelikož se týkal přiosvojení. Souhlasím s odlišným stanoviskem soudkyně JUDr. Kateřiny Šimáčkové, Ph. D., která uvádí, že byt' manželství je velmi důležitý institut, který je hodný zvýšené ochrany, neměl by být staven nad nejlepší zájem dítěte. Z výše zmíněných statistik jasně vyplývá, že manželství nelze považovat za jediný model stabilního soužití, pokud je přibližně padesátiprocentní šance jeho rozpadu. I jiné typy soužití v dnešní době vykazují často velkou míru stability a právní úprava toto nereflektuje.⁷² Co se týče registrovaného partnerství, uzavření takového svazku stejně jako manželství svědčí právě o určité pevnosti vztahu. Není proto pravdou, že by stabilní prostředí muselo vznikat pouze v rodině manželů, a ne v jiných typech rodin. K tomu je ještě vhodné dodat, že většina homosexuálních párů by manželství uzavřít chtěla, ovšem právní úprava jim to neumožňuje. Registrované partnerství je jediným svazkem, kterým mohou garantovat stálost jejich vztahu a vhodného prostředí k výchově dětí.⁷³ Bezbréhá ochrana manželství a biologických vazeb není žádoucí, jelikož toto jednání může být i v neprospěch dítěte.

ÚS zároveň sám ve svém nálezu uznává, že dochází k posunu vnímání pojmu rodina. Zmiňuje, že rodinu může představovat pouze jeden rodič, taktéž rodinou pro dítě může být i instituce, kam bylo umístěno. Důležité je si uvědomit, že rodinu pro představují nejen biologičtí rodiče, ale i rodiče sociální.⁷⁴ Těmi jsou právě často stejnopohlavní páry, pokud společně vychovávají dítě. Rodinný život tak rozhodně není omezen jen na formální manželský svazek a tudíž ochrana, kterou právo zajišťuje rodinám, by rozhodně neměla být omezena jen na rodiny manželské. Rodinu dnes fakticky tvoří vedle manželů i nesezdané páry s dětmi nebo rodiče samoživitelé či další rodinné konstelace.⁷⁵

⁶⁹ nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15, bod 36

⁷⁰ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Úhrnná rozvodovost v letech 1950-2016*. Dostupné na <https://www.czso.cz/csu/czso/uhhrna-rozvodovost-v-letech-1950-2016>.

⁷¹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Podíl dětí narozených mimo manželství v letech 1950-2016*. Dostupné na <https://www.czso.cz/csu/czso/podil-deti-narozenyh-mimo-manzelstvi-v-letech-1950-2016>.

⁷² nález Ústavního soudu ze dne 19. listopadu 2015, sp. zn. Pl. ÚS 10/15, odlišné stanovisko soudkyně Kateřiny Šimáčkové

⁷³ sněmovní tisk č. 957. *Důvodová zpráva k novele zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů*. [cit. 15. února. 2018]. s. 18-19. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=957&CT1=0>.

⁷⁴ Takové osoby, které nejsou biologickými rodiči, ale o dítě se starají a vychovávají ho.

⁷⁵ HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo...*, str. 13.

ÚS stejně jako zákonodárce vyzdvihuje důležitost nejlepšího zájmu dítěte. To je bezesporu správný přístup a nemělo by na něm být nic měněno. Je však sporné, zda znemožnění adopce homosexuálními páry vede k tomu, aby tento princip zůstal zachován. Dle mého názoru tomu tak není. Na téma výchovy dětí v homoparentálních rodinách bylo již vypracováno značné množství sociologických a psychologických výzkumů.⁷⁶ Tyto zdroje z převážné části vyvracejí argumenty odpůrců homoparentálních rodin. Existují i výzkumy, které uvádějí negativní vliv na život dětí vyrůstajících v rodině s homosexuálními rodiči. Nejznámějším je americký výzkum z roku 2012⁷⁷, který výše citované výzkumy rozporuje. Autor uvádí, že uvedený výzkum nevypovídá o tom, jestli mohou být homosexuálové dobrými rodiči, zdůrazňuje však negativní vliv na děti vyrůstající s těmito osobami. Cílem práce není zkoumat, na kolik se tyto výzkumy zakládají na realitě, čerpala jsem jednoduše z výzkumů, které prováděli odborníci ve svém oboru. Vzhledem k počtu provedených výzkumů, které z velké části prokazují, že homosexuálové mohou být stejně kvalitní rodiče jako ti heterosexuální a taktéž dokazující, že děti vyrůstající v těchto rodinách nevykazují výrazné odchylky, přikláním se k většinovému názoru odborníků. Budu proto vycházet z premisy, že výchova dětí v homoparentálních rodinách nemá na dítě negativní vliv.

Pojďme si uvést pro představu několik čísel. Například americký výzkum z roku 2007 uvádí, že 35 % leseb porodí dítě a 16 % gayů jej zplodí. Přitom 23 % leseb se stará o dítě, které neporodily a 27 % párů stejného pohlaví žije v domácnosti s dětmi.⁷⁸ Dále z citovaných výzkumů vyplývá, že homosexuálové mohou být stejně kompetentní k výchově dětí jako heterosexuální páry. Právě tyto rodičovské kompetence a citová vazba jsou důležitějším faktorem ovlivňujícím vývoj dítěte než sexuální orientace rodičů.⁷⁹ Děti homosexuálních rodičů nevykazovaly žádné odchylky od běžného vývoje, také homosexualita rodičů neměla vliv na jejich sexuální orientaci, drtivá většina byla

⁷⁶ Např. AVERETT, Paige, NALAVANY, Blace, RYAN, Scott. An Evaluation of Gay/Lesbian and Heterosexual Adoption. *Adoption Quarterly*. 30. listopadu 2009, s. 129-151. Dostupné na <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10926750903313278>.

- GOLOMBOK, Susan a kol. Adoptive Gay Father Families: Parent-Child Relationships and Children's Psychological Adjustment. *Child Development*, 2014, s. 456-468. Dostupné na <http://doi.wiley.com/10.1111/cdev.12155>.

- CROUCH, Simon, a kol. Parent-reported measures of child health and wellbeing in same-sex parent families: a cross-sectional survey. *BMC Public Health*. 2014, s. 635. Dostupné na <http://www.biomedcentral.com/1471-2458/14/635>.

- STACEY, Judith, BIBLARZ, Timothy. (How) Does the Sexual Orientation of Parents Matter? *American Sociological Review*, 2001, č. 2, s. 176-179. Dostupné na http://faculty.law.miami.edu/mcoombs/documents/Stacey_Biblarz.pdf.

⁷⁷ REGNERUS, Mark. How different are the adult children of parents who have same-sex relationships? Findings from the New Family Structures Study. *Social Science Research*. Roč. 2012, čís. 41, s. 752-770. Dostupné na <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0049089X12000610>.

⁷⁸ GATES Gary J. a kol. *Adoption and foster care by gay and lesbian parents in the United States*. Los Angeles: The Williams Institute, University of California at Los Angeles 2007. s. 5-6. Dostupné na <https://williamsinstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/Gates-Badgett-Macomber-Chambers-Final-Adoption-Report-Mar-2007.pdf>.

⁷⁹ LAMB, Michael, E. Mothers, fathers, families, and circumstances: Factors affecting children's adjustment. *Applied Developmental Science*, 2012. s. 98-111. Dostupné na <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10888691.2012.667344>.

heterosexuálního zaměření.⁸⁰ Zajímavým zjištěním bylo, že lesbické matky mají menší problém se stykem dítěte s jeho otcem.⁸¹ Dokazují, že na sexuální orientaci nezáleží ani z hlediska péče o děti a že gayové a lesby jsou mnohem ochotnější vychovávat děti bez biologické vazby na vlastní osobu.⁸² Děti z homoparentálních rodin byly dle výzkumů obecně spokojenější, co se týče fyzického i duševního zdraví, jejich interakce s ostatními a jejich vztahu s rodiči. Gay a lesbické rodičovské páry mají tendence být k dětem vnímavější a více na ně zaměřené.⁸³

Je patrné, že argumentace odpůrců odvolávající se na nejlepší zájem dětí nemá podporu v sociologických a psychologických výzkumech. Nebylo zjištěno, že by žití v homoparentálních rodinách mělo na dítě negativní vliv. Z těchto důvodů neshledávám odmítání adopce páry stejného pohlaví jako vhodný prostředek, který je vždy v nejlepším zájmu dítěte. Naopak v určitých případech může být odeprání adopce na újmu dítěti, zejména v případech přisvojení, o čemž bude pojednáno v následující kapitole.

ÚS problematické ustanovení zrušil z důvodu jeho rozporu s právem na soukromý život a se zákazem diskriminace zakotvenými v čl. 1, čl. 3 odst. 1, čl. 10 odst. 1, 2 Listiny a v čl. 8 odst. 1 a čl. 14 Úmluvy. Správně tak uvedené ustanovení zrušil z důvodu rozporu s Úmluvou. Jak již bylo rozebráno Úmluva a rozsudky ESLP jsou pro Českou republiku závazné skrze čl. 1 odst. 2 a čl. 10 Ústavy. Pokud ESLP dovodil, že ve výše zmíněném případě nelze diskriminovat na základě sexuální orientace, dostal zrušením problematického ustanovení ÚS svým závazkům.

ÚS lze vytknout, že případ posuzoval „pouze“ jako diskriminaci na základě uzavření registrovaného partnerství, ale ne jako diskriminaci na základě sexuální orientace. Uzavírání registrovaného partnerství je umožněno jen osobám stejného pohlaví.⁸⁴ Tím, že bylo znemožněno těmto osobám osvojovat dítě partnera výlučně z důvodu existence tohoto svazku, dal zákonodárce jasně najevo vůli k zabránění homosexuálům vychovávat děti. To ostatně vyplývá i z důvodové zprávy k ZRP.⁸⁵ Zde je na místě připomenout rozsudek ESLP *Fretté pro Francii*, ve kterém bylo judikováno, že v případě individuálního osvojení, mají sice vnitrostátní orgány poměrně široký prostor pro uvážení s ohledem na nejlepší zájem dítěte, nesmějí se však dopustit přímé ani nepřímé

⁸⁰ PATTERSON, Charlotte, J. Lesbian and gay parents and their children: Summary of research findings. *Lesbian and gay parenting: A resource for psychologists*. Washington, DC: American Psychological Association. 2004. s. 241-244. Dostupné na <http://web.missouri.edu/~segerti/2210/gayparents.pdf>.

⁸¹ FARR, Rachel H. a kol. Parenting and Child Development in Adoptive Families: Does Parental Sexual Orientation Matter? *Applied Developmental Science*. roč. 14, č. 3, 2010, s. 164–178. [cit. 18. února 2018]. Dostupné na <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10888691.2010.500958>.

⁸² BUREŠOVÁ, K. Stejnopohlavní pár v nejlepším zájmu dítěte. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 9, s. 313.

⁸³ SHORT, Elizabeth a kol. Lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) parented families : a literature review prepared for the Australian Psychological Society. *The Australian Psychological Society*, Melbourne, 2007. s. 13. [cit. 18. února 2018]. Dostupné na <http://www.psychology.org.au/Assets/Files/LGBT-FamiliesLit-Review.pdf>

⁸⁴ zákon č. 115/2006 Sb., zákon o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů, § 1 odst. 1

⁸⁵ Osvojení dítěte registrovanými partnery, resp. kterýmkoliv z partnerů, v době trvání partnerství bude zakázáno. Důvodem je preference náhradní výchovy dítěte heterosexuálním párem.

diskriminace na základě sexuální orientace. Sexuální orientace je zakázané kritérium rozlišování, musí tu být jiné důvody, aby soud mohl rozhodnout v neprospěch žadatele. Například ESLP stále uzákonění osvojení registrovanými partnery ponechává na vůli jednotlivých smluvních států, nicméně právě za podmínky nediskriminačního přístupu k osobám s homosexuální orientací.

Z uvedeného jasně vyplývá, že nikdo nesmí být diskriminován na základě své sexuální orientace. Samotná sexuální orientace nemůže být považována za legitimní důvod pro omezení práv, v našem případě práva k osvojení, musí zde být i další důvod, proč by měla být adopce homosexuálními páry zakázána. Strohé konstatování, že se upřednostňuje výchova heterosexuálním párem rozhodně není dostačující. V moci soudních orgánů není zkoumat každý jednotlivý případ a zjišťovat, jaké sexuální orientace žadatel je. Přesto však setrvávání v registrovaném partnerství dokládá, že osoba je s největší pravděpodobností homosexuální. Vůle zákonodárce byla nepochybně takovéto osoby vyloučit z možnosti adoptovat, a proto se ÚS měl vydat cestou posuzování případu ne jako diskriminaci registrovaných partnerů, ale osob s homosexuální orientací.

Ústavní soud správně poukázal na to, že rodičovské kompetence nemohou být spojovány se sexuální orientací, což dokládají i uvedené výzkumy. Tato skutečnost by měla být zohledněna zákonodárcem v jeho další legislativní činnosti.

ÚS lze vytknout, že ve svém zdůvodnění vůbec neoperoval s veřejným míněním. Veřejné mínění je velmi důležitým faktorem. Například v již rozebíraném rozsudku *Oliari pro Itálii* ESLP výslovně Itálii vytknul, že nezohlednila veřejné mínění o otázce uzákonění registrovaného partnerství. Tento postup tudíž nebyl správný ani ze strany českého ÚS.

Lze shrnout, že i když nález není ve všech směrech ideální, je krokem pozitivním. Zrušil ustanovení, které určitým osobám odpírá právo osvojení, pouze z důvodu setrvání v právně aprobovaném svazku. Zřejmý úmysl zákonodárce byl homosexuály vyloučit z možnosti osvojení. Takovéto diskriminační ustanovení nemá v právním řádu demokratického státu místo, a k jeho zrušení mělo rozhodně dojít. Nelze ovšem zcela jasně předvídat jaké následky nález bude mít. ÚS si ponechal otevřenou cestu pro jeho další postup, nevyslovil se ani pro výraznou budoucí podporu práv registrovaných partnerů, ale taktéž neučinil kroky k tomu, aby adopce partnery byla v budoucnu ztížena či znemožněna. Pro zákonodárce může být nález impulsem a vodítkem k úpravě přiosvojení a společné adopce.

3.6.1 Zhodnocení disentů

Co se týče disentů k nálezu, ráda bych se vyjádřila především k odlišenému stanovisku soudce Sládečka. Se zrušením diskriminačního ustanovení nesouhlasí, jelikož dle jeho názoru věc nespadá

do kompetence ÚS, ale měl o ní rozhodovat zákonodárce. Dále jsou jeho důvody tvrzení uvedeny v kapitole 3.5.3.

Společenský vývoj má reflektovat v parlamentní demokracii především zákonodárce. Neústavnost právní úpravy musí být zřejmá od jejího vzniku a ÚS by neměl upravovat neústavnost, která vznikla díky změnám ve společnosti. Vývoj společnosti má v právním řádu zrcadlit prvotně zákonodárce.⁸⁶ ÚS je dle čl. 83 Ústavy pouhým ochráncem ústavnosti a zákonodárná moc náleží dle čl. 15 Ústavy Parlamentu České republiky, úprava těchto otázek proto náleží zákonodárci.

Naproti tomu stojí názor, že o lidských právech nemůže rozhodovat parlamentní většina, protože jinak by lidská práva neposkytovala dostatečnou garanci jednotlivcům. To je důvodem, proč jsou základní lidská práva zakotvena v ústavním pořádku a v případě sporu jsou vykládána nejvyššími a ústavními soudy.⁸⁷ Demokratický proces může být nástrojem vhodným k rozhodnutí o otázkách jako je manželství či adopce homosexuálních párů, avšak nikdo nemusí v uplatňování svých základních práv spoléhat pouze na demokratický politický proces. Může se svých práv domáhat také soudní cestou, a to v případech, kdy je většina společnosti proti nebo legislativa odmítá konat.⁸⁸

Dalším argumentem je, že výklad práva je tvořivý proces, zejména pak co se týče otázek lidskoprávních a ústavních. Úmluva je považována za tzv. „živoucí nástroj“, stejně tak jako jednotlivé ústavy členských států. Tento živoucí nástroj je nutno s časem interpretovat ve světle základních principů demokracie pro zachování demokracie samé.⁸⁹ Při rozhodování o složitých společenských otázkách proto ústavní soudci nemohou pouze doslovně vykládat slova uvedená v ústavě. Tento doslovný výklad by jim na zásadní lidskoprávní otázky, jako jsou například antikoncepce, potraty či právě manželství nebo adopce homosexuálními páry jednoznačné odpovědi neposkytne.⁹⁰

Dle mého názoru byl zásah ÚS na místě, jelikož zákonodárce byl nečinný. Je pravdou, že v situaci, kdy se projednává změna právní úpravy, která je předmětem řízení, může být zdrženlivý postoj ÚS žádoucí. Zásah ÚS by měl nastat až v případech nečinnosti zákonodárce.⁹¹ Nicméně v době

⁸⁶ KOUDELKA, Zdeněk. *Ústavní soud – ohrožení demokracie* [online]. ceska-justice.cz, 26. července 2017 [cit. 20. února 2018]. Dostupné na <http://www.ceska-justice.cz/blog/ustavni-soud-ohrozeni-demokracie/>.

⁸⁷ KOZUBÍK Jan, WINTTR Jan. Ústavní soudy a práva gayů a leseb – veřejné mínění jako determinant rozhodnutí soudů?. *Jurisprudence*, 2016, č. 5, s. 37.

⁸⁸ tamtéž, s. 46

⁸⁹ KLEČKOVÁ, Renáta. Má prezident právo odvolat předsedu Nejvyššího soudu? In LOUŽEK, Marek (ed.). *Soudokracie v ČR: fikce, nebo realita? : sborník textů*. Praha: CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku, č. 52, 2006, s. 105.

⁹⁰ CHMEL, Jan. Vliv politického přesvědčení na hlasování soudců „druhého“ Ústavního soudu - 1. část. *Časopis pro právní vědu a praxi* [online]. 2013, roč.21, č. 2, s. 178. [cit. 12. března 2018]. Dostupné na <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5767>.

⁹¹ ONDŘEJJEK, Pavel. Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016 sp. zn. Pl. ÚS 7/15 ve věci návrhu na zrušení ustanovení zák. o registrovaném partnerství. *Bulletin Východního centra pro lidská práva*, 2016, č. 3-4, s. 6. Dostupné na https://vclp.cz/files/200000110-0c4b90d462/Bulletin_UNCE_3_4_2016.pdf.

rozhodování byly navrženy dvě novely zákona, z nichž jedna řešila výslovně změnu diskriminačního ustanovení, a zákonodárny sbor po dlouhou dobu nejednal, řešení se vyhýbal. První návrh novely byl navržen již v roce 2013. Zde je vhodné připomenout rozsudek *Oliari proti Itálii*, ve kterém poprvé ESLP dovedl pozitivní povinnost členského státu zakotvit úpravu registrovaného partnerství do jejího právního řádu. Italský parlament byl, i poté co ÚS konstatoval protiústavnost absence úpravy registrovaného partnerství, nečinný. Zákonodárce měl na rozhodnutí soudu reagovat, ale k vyřešení této otázky nepodnikl žádné kroky, a tím pádem dle Soudu Itálie porušila právo na ochranu soukromého a rodinného života dle čl. 8 Úmluvy. Můžeme vidět určitou paralelu mezi situací v České republice a Itálií, i když v případě Itálie byl zákonodárce pasivní delší dobu. Přesto si myslím, že neochota zákonodárce tuto problematiku řešit byla zřejmá a rozhodnutí ÚS bylo nutné, jelikož zde existoval absurdní a diskriminační stav.

Co se týče jeho vyjádření k tomu, že nelogičnost a iracionalita právní úpravy nutně neznamená protiústavnost, souhlasím. To však nic nemění na tom, že v daném případě ÚS postupoval správně, jelikož problematické ustanovení ZRP nerušil pouze na základě nelogičnosti, ale na základě toho, že je diskriminující, a tedy protiústavní. Uvedená nelogičnost a iracionalita byla Ústavním soudem pouze konstatována.

Soudce Zemánek poukázal při adopci stejnopohlavními páry na problém absence mužského či ženského vzoru pro dítě. Tento argument je velmi častý. Nutno podotknout, že nepřítomnost otce nebo matky nastává například smrtí jednoho rodiče či rozvodem, při kterém je dítě svěřeno jen jednomu z rodičů a ten nemá partnera. V případě individuální adopce také chybí druhý rodičovský vzor a v případě institucionalizované péče chybí dítěti jakýkoliv rodič. Také to, že dítě bude vyrůstat v homoparentální rodině, neznamená, že pokud má stále svého druhého biologického rodiče, musí automaticky dojít k přerušení styku s tímto rodičem. Stále může pravidelně docházet k vzájemnému kontaktu. Tyto vzory také nemusí představovat výhradně rodiče, ale i prarodiče a další osoby, které přicházejí do styku s dítětem.

Soudce Jírsa ve svém disentu odkazuje na tradiční křesťanské hodnoty. To neshledávám jako relevantní přístup, jelikož Česká republika je stát, který není založen na žádném náboženství. Konkrétně v čl. 2 odst. 1 LZPS je uvedeno, že Česká republika je demokratický stát, který nesmí být vázán na žádnou výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání.

4 Současná právní úprava

Výše rozebraný nálezu zrušil ustanovení § 13 odst. 2 ZRP, a tím přizpůsobil úpravu registrovaného partnerství ve prospěch homosexuálů. O adopci může žádat i osoba, která žije v registrovaném partnerství. Ve smyslu občanského zákoníku je „jinou osobou“.⁹² V praxi není dopad nálezu značný, jelikož k individuální adopci často nedochází a soudy dávají přednost spíše manželským párům před jednotlivci. Registrovaní partneři si chtějí dítě adoptovat společně anebo si přiosvojit dítě svého partnera. Druhá uvedená možnost je nejčastější a v současné době se stala nejdiskutovanějším tématem.

4.1 Přiosvojení

U přiosvojení se nejedná o osvojení dítěte, které je tzv. právně volné, což bylo předmětem rozebraného nálezu, ale o případ, kdy dítě již žije v homoparentální rodině. Cílem přiosvojení je: „*vytvoření fungujícího vztahu mezi oběma rodiči, z nichž jeden je osvojitel, a dítětem (dětmi), přičemž jak rodič dítěte, tak jeho manžel (resp. partner) -osvojitel budou nadále oba nositeli rodičovské odpovědnosti.*“⁹³ V tomto případě se co nejrychlejší úprava jeví jako žádoucí.

Návrh novely ZRP upravující tuto problematiku byl navržen již čtyřikrát, ovšem neúspěšně. V poslaneckém volebním období v letech 2010-2013 tomu nastalo dvakrát. Obě novely⁹⁴ byly navrženy roku 2013 a dostaly se pouze do prvního čtení.

V dalším volebním období se dne 12. září roku 2014 skupina poslanců pokusila o změnu zákona a vypuštění zákazu osvojení se současným umožněním osvojení si dítěte svého partnera, podobně jako je tomu v případě manžela či manželky.⁹⁵ Návrh byl zaslán 15. září 2014 vládě k vyjádření, ta však nezaujala žádné stanovisko. Poslanecká sněmovna projevila značnou nechuť se zákonem zabývat, a tak až do 13. července 2016 nebyl projednán. Debata o návrhu vyvolala ostré spory, jednání Poslanecké sněmovny bylo přerušeno a k dalšímu projednávání až do konce tehdejšího volebního období nedošlo. Jeden bod tohoto návrhu odstranil ÚS svým nálezem⁹⁶, nicméně zbytek zůstává stále nevyřešen.

Zatím poslední návrh ZRP předložila vláda dne 8. listopadu 2016 v čele s tehdejším ministrem pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu Jiřím Dienstbierem a ministrem

⁹² zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 800 odst. 1

⁹³ SEDLÁK. *Občanský zákoník II...*, s. 634.

⁹⁴ sněmovní tisk č. 1022, novela z. o registrovaném partnerství. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=1022&CT1=0> a sněmovní tisk č. 1080, novela z. o registrovaném partnerství. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=1080&CT1=0>.

⁹⁵ sněmovní tisk č. 320, novela z. o registrovaném partnerství. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7 & CT=320 & CT1=0>.

⁹⁶ nálezu Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15

spravedlnosti Robertem Pelikánem.⁹⁷ Návrh obsahoval podrobné třiceti stránkové odůvodnění. Opět se však setkal s neochotou poslanců o takovém návrhu jednat a projednávání sněmovního tisku bylo ukončeno s koncem volebního období Sněmovny.

Z přístupu k projednávání změny ZRP jasně vyplývá nechuť zákonodárce tuto problematiku řešit. Je patrné, že změna legislativy ve prospěch práv homoparentálních rodin není jen problémem práva, ale zejména problémem politickým.⁹⁸

Pojďme si přiblížit jaké následky by možnost přiosvojení dítěte měla. Situace, kdy by měl partner zájem osvojit si dítě svého protějšku, může nastat ve dvou případech. Jednak pokud je první rodič biologickým rodičem dítěte, nebo v druhém případě, kdy po zrušení ustanovení § 13 odst. 2 dojde k individuální adopci, jelikož společné osvojení je stále umožněno pouze manželům, a druhý partner by si chtěl také toto dítě taktéž osvojit. V obou případech je za současné situace následek totožný a dítě nebude mít legálně oba dva rodiče, ale pouze jednoho. Partner se tak zpravidla pro dítě fakticky stává rodičem, ale pouze rodičem sociálním. Mezi touto osobou a dítětem není žádný právní vztah. Existují dva základní způsoby vzniku sociálního rodičovství – v důsledku soudního rozhodnutí, nebo spontánně.⁹⁹ Nutno podotknout, že přiosvojení, není osvojení v jeho obecném slova smyslu. Dítě totiž žije stále ve své původní rodině, přiosvojení na tomto faktu nic nezmění. Představovalo by ale pro partnera, a tak zejména pro dítě lepší právní postavení. Irelevantním se jeví argument, že pro dítě je lepší, aby vyrůstalo v heterosexuální rodině.¹⁰⁰ Dítě bude nadále vychováváno v homoparentální rodině, zamítnutím přiosvojení tomu zákonodárce rozhodně nezabrání. Naopak pro dítě tato situace bude mít pouze neblahé následky. Zákazem přiosvojení z homosexuála heterosexuálního člověka zákonodárce neučiní a dítě zůstane ve stejné rodině, pouze s menšími právy než jakékoliv jiné dítě vyrůstající u rodičů různého pohlaví.¹⁰¹

Pokud je nemožné dítě svého partnera osvojit, jedná se o rozpor mezi faktickou situací a právním systémem České republiky.

Paradoxem je, že v ZRP je uvedeno: „*Pokud jeden z partnerů pečuje o dítě a oba partneři žijí ve společné domácnosti, podílí se na výchově dítěte i druhý partner; povinnosti týkající se ochrany vývoje a výchovy dítěte*

⁹⁷ sněmovní tisk č. 957, novela z. o registrovaném partnerství. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=957&CT1=0>.

⁹⁸ KUTÁLKOVÁ, Dubové rodiny ve..., s.33.

⁹⁹ GROCHOVÁ, Martina. Spontánně vznikající sociální rodičovství v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. *Časopis pro právní vědu a praxi* [online]. 2014, č. 3, s. 237 [cit. 20. března 2018]. Dostupné na <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5384>.

¹⁰⁰ TRNKOVÁ, Lucie. Homoparentální rodina jako vývojový rys. *Rodinné listy*. 2016. roč. 5, č. 9. s. 27.

¹⁰¹ TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě v České republice*. Praha, 2016. Disertační práce. Univerzita Karlova. Fakulta právnická.

se vztahují i na tohoto partnera.“¹⁰² Zákon tímto partnerovi ukládá povinnost o dítě pečovat, ale odpírá mu práva, která by mu plnění těchto povinností mohla ulehčit. To se v reálném životě může projevit v případech jako je neposkytnutí informace o zdravotním stavu dítěte, nemožnost zastupovat dítě při právních jednáních, partner nemá vůči dítěti přímou vyživovací povinnost, nemožnost spravování jmění dítěte a rozhodování o nakládání s ním atd.¹⁰³ Z dalších méně závažných případů lze uvést, pokud například partner rodiče chce dítě vyzvednout ze školy či z jiných podobných zařízení a není mu to umožněno, dále kontakt s úřady, vycestování do zahraničí atd.¹⁰⁴

Největší dopad, který nemožnost přisvojení může pro dítě mít, je v případě smrti právního rodiče nebo ztráty jeho schopnosti výkonu práv a povinností k dítěti. Partner ani dítě nemají poté právo na udržování vzájemného kontaktu. Ačkoliv sociální rodič o dítě po dlouhou dobu pečoval a byl pro něj jedním z jeho nejbližších, není jisté, zda dítě bude moci zůstat v jeho péči. Pokud by mezi sociálním rodičem a dítětem vznikla právní vazba, byla by tato situace pro obě strany jistější a vhodnější. Sociální rodič by se o dítě mohl nadále starat a pokračovat ve faktické situaci, která zde byla před smrtí biologického rodiče. Dítě taktéž není nepominutelným dědicem v případě smrti partnera, který není právním rodičem a také není dědicem ze zákona v první dědické třídě.¹⁰⁵ Taková situace se značně liší od situace dětí narozených do manželství a je v zájmu dětí, aby na tuto nerovnost zákonodárce reagoval. Dítě je samotným státem umístěno do právně nejistého prostředí, které stát vytvořil.

Výhodou přisvojení je zachování vazeb na původního rodiče. Při „klasickém“ osvojení se vymazává z matriky zápis o druhém rodiči,¹⁰⁶ protože adoptí zániká příbuzenský poměr mezi osvojencem a původní rodinou,¹⁰⁷ což je určitě v těchto případech nežádoucí. Pokud by chtěl partner adoptovat dítě svého partnera, došlo by k absurdní situaci, jelikož by dítě ztratilo svého původního rodiče a mělo by opět jen jednoho právního rodiče.¹⁰⁸ V případě přisvojení by dítě

¹⁰² Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, § 13 odst. 3

¹⁰³ sněmovní tisk č. 957: *Důvodová zpráva k novele zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů*. s.8. [cit. 14. 3. 2018]. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=957&CT1=0>.

¹⁰⁴ POSPÍŠIL, Vojtěch. K osvojení dítěte registrovanými partnery. *Časopis pro právní vědu a praxi* [online]. 2016, roč. 24, č. 3, s. 458. [cit. 17. března]. Dostupné na <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6159>

¹⁰⁵ Sněmovní tisk č. 957: *Důvodová zpráva k novele zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů*. s. 8. [cit. 14. 3. 2018]. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=957&CT1=0>.

¹⁰⁶ zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 800 odst. 1

¹⁰⁷ zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 833 odst. 1

¹⁰⁸ sněmovní tisk č. 957: *Důvodová zpráva k novele zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů*. s. 9. [cit. 14. 3. 2018]. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=957&CT1=0>.

bylo společným dítětem rodičů a žilo by v úplné rodině se dvěma sociálními a zároveň právními rodiči, a tím by byl faktický stav v souladu se stavem právním.

Důležité je si uvědomit, že umožnění společné adopce či přiosvojení si dítěte svého partnera neznamena automaticky prudký nárůst adopce homosexuálními partnery. Tím, že zákonodárce uzákoní tuto právní úpravu, dává těmto osobám pouze možnost stát se rodiči. Partner žádající o osvojení bude podroben stejným podmínkám a procesům, které by měly prokázat jeho vhodnost, jako jakýkoliv jiný uchazeč. Předmětem zkoumání musí být každá jednotlivá situace s ohledem na konkrétní okolnosti případu. Vždy se posuzuje nejlepší zájem dítěte a partner nemá žádné automatické právo na základě kterého by mohl dítě osvojit. Taktéž musí splnit všechny podmínky osvojení.¹⁰⁹ V případě dítěte staršího dvanácti let je potřeba jeho souhlasu.¹¹⁰ Vyžaduje se samozřejmě i souhlas osvojitele a až na výjimky i rodiče.¹¹¹ Neznamená to tedy, že v nejlepší zájmu dítěte bude vždy přiosvojení homosexuálním partnerem.

Smyslem přiosvojení není připravit dítě o jeho biologického rodiče. K přiosvojení může dojít pouze tehdy, nemá-li dítě druhého rodiče zapsaného v rodném listě nebo pokud jej zapsaného má, ale tento rodič dá souhlas k osvojení, či jsou naplněny zákonné podmínky pro vyslovení, že není třeba souhlasu rodiče k osvojení dítěte.¹¹²

Snahy o změnu současné úpravy naráží na argumentaci, že je tak činěno pro blaho dítěte. Jak již bylo rozebráno výše, dětem tento stav spíše ubližuje a staví je v oblasti práva do podřadnějšího postavení než děti vyrůstající v jiných rodinných modelech. Myslím si proto, že si vztahy sociálních rodičů a jejich dětí zaslouží právní ochranu a možnost právního rozvoje, a to případně i v podobě osvojení. Děti žijící v homoparentálních rodinách mají stejné právo na ochranu rodinného života a na ochranu svých zájmů jako děti žijící v jiných typech rodin. Zákonodárce by měl zrovnoprávnit ochranu rodinného života i těchto rodin a zajistit dětem rovné postavení jako v jiných, v našem pojetí tradičnějších modelech.

Častým argumentem odpůrců homoparentálních rodin bývá, že děti budou za rodiče stejného pohlaví šikanovány a vysmívány. Homofobie v naší společnosti stále existuje a myslím si, že toto tvrzení má oporu v realitě, přesto to nepovažuji za pádný argument, proč nedovolit homosexuálům adoptovat. Tuto skutečnost právní úprava neovlivní. Homoparentální rodiny jsou faktický stav, který existuje bez ohledu na právní úpravu. Naopak právním uznáním by se dalo najevo, že jsou tyto rodiny brány v potaz, právní řád České republiky s nimi počítá a staví je na roveň ostatním modelům rodiny. Propůjčením ochrany a poskytnutím stejných práv jako tradičním

¹⁰⁹ zákon š. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 794-804

¹¹⁰ tamtéž § 806

¹¹¹ tamtéž § 809

¹¹² TRNKOVÁ. Homoparentální rodina..., s. 28.

rodinám z nich přestane činit rodiny druhé řádu. Ostatně každá společenská změna na počátku čelí určitým překážkám. Dříve bychom si nedokázali představit spoustu věcí, které jsou dnes zcela běžné a lidstvo se nad nimi již nepozastavuje. Ještě přibližně před padesáti lety byl v České republice homosexuální styk trestán, dnes už homosexuálové mohou své soužití formalizovat registrovaným partnerstvím a homosexuální jedinec může adoptovat dítě. K této otázce si dovoluji uvést citát Johna Locka (1632-1704) v jeho spise *An Essay Concerning Human Understanding* z roku 1690: „*New opinions are always suspected, and usually opposed, without any reason but because they are not already common.*“¹¹³ Tímto výrokem by se dle mého dala vystihnout celá situace homoparentálních rodin.

4.2 Společná adopce

Dle občanského zákoníku mohou být společnými osvojiteli pouze manželé.¹¹⁴ Osvojovat mohou tudíž heterosexuální páry, nikoliv páry homosexuální. Primárním cílem je osvojení nezletilého dítěte jako společného osvojence, jelikož institut osvojení je chápán jako náhrada biologického rodičovství. Pojem manželé v ustanovení § 800 OZ zahrnuje pouze a výlučně muže a ženu, kteří vstoupili do manželství. Pod toto ustanovení proto nelze podřadit registrované partnery.¹¹⁵

Úprava společné adopce registrovanými partnery není ještě v současné době příliš diskutovaným tématem. Do rozebíraného nálezu bylo předmětem veškerých úvah o legislativních změnách v ČR právě problematice ustanovení § 13 odst. 2 ZRP a také přiosvojení. Každý pokrok má být postupný, jelikož společnost se musí na tyto změny nejprve adaptovat. Pokud stále není upravena možnost přiosvojení, jehož brzká úprava se zdá být nyní reálnější, nelze v nejbližší době očekávat zavedení možnosti společné adopce pro registrované partnery. Na druhou stranu se jedná o oblast velmi rychle se rozvíjející. Velkou měrou je tato otázka ovlivněna judikaturou ESLP, dále vlivem právních úprav v jiných státech a veřejným míněním dané země. Dle posledního průzkumu veřejného mínění v České republice 52 % oslovených uznává v českém právním řádu kodifikované právo homosexuálů uzavřít manželství. V otázce přiosvojení by homosexuálům přiznalo toto právo skoro sedm desetin české veřejnosti (68 %). Co se týče adopcí dětí z institucionální péče, konkrétně z tzv. dětských domovů, ano zvolilo 51 % dotázaných.¹¹⁶ Naproti tomu v roce 2009 se pro právo uzavřít sňatek vyslovilo 47 % a pro adopci dětí 27 %.¹¹⁷ Za necelých deset let tak můžeme vidět

¹¹³ Nové názory jsou vždy podezřívány a obvykle oponovány bez jakéhokoliv důvodu jenom proto, že nejsou běžné (jedná se o vlastní překlad autora)

¹¹⁴ zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 800

¹¹⁵ SEDLÁK. *Občanský zákoník II...*, s. 633.

¹¹⁶ CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ, AV ČR, v.v.i., Naše společnost 8. – 18. května. 2017. Dostupné na https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4354/f9/ov170608.pdf.

¹¹⁷ PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ, AV ČR, v.v.i. Naše společnost 4. – 11. května. 2009. Dostupné na https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a705/f9/100933s_ov90707.pdf.

značný nárůst podpory adopce dětí homosexuály. Vliv veřejného mínění je zřetelný při tvorbě zákona i při rozhodování soudů.¹¹⁸ Například v rozsudku *Oliari pro Itálii* ESLP výslovně italským soudům vytkl, že nezohlednily průzkumy italského statistického úřadu, podle kterého více jak 60 % občanů podporovalo stejná práva stejnopohlavních párů jako manželů. Dále uvedl, že počet států zakotvujících úpravu manželství nebo registrovaného partnerství stále narůstá. Veřejné mínění je velmi důležitým faktorem, který může značně urychlit úpravu této problematiky

Rychlost změn můžeme vidět i v případě Rakouska, kdy tamní ústavní soud ještě v roce 2006 odmítl adopci nesezdaným párům stejného pohlaví, přičemž nesezdané heterosexuální páry adoptovat mohly. Jako důvod uvedl preferenci souladu s biologickou realitou. V roce 2013 jim už však bylo přiznáno právo přiosvojení, v roce 2016 byla umožněna společná adopce a od ledna 2019 má být pro homosexuály uzákoněno právo uzavřít manželství.¹¹⁹

Stejně tak v České republice předcházely uzákonění registrovaného partnerství dlouhé debaty a diskuze veřejnosti a politiků, které vedly právě k výsledku, že tento institut byl do našeho právního řádu zaveden. Komunita LGBT¹²⁰ podporovala návrh zákona formou petiční podpory, informačními kampaněmi a akcemi na zvýšení povědomí o dané problematice. Široká veřejná diskuze, zejména pak odborníků, přispěla ke zrušení ustanovení § 13 odst. 2 ZRP a dle mého názoru čeká podobný proces i přiosvojení. Obávám se, že na společnou adopci si ale homosexuálové budou muset ještě chvíli počkat.

Ráda bych zdůraznila, že Česká republika je dlouhodobě kritizována domácími experty i mezinárodními institucemi za vysoký počet dětí v ústavech i za roztržičnost péče. Například ve školním roce 2015/2016 bylo do dětských domovů přijato 1057 dětí, počet dětí, které dětský domov opustil je 1089, do adopce jich odešlo však pouhých 7.¹²¹ Odpůrci adopce dětí homosexuálními páry často argumentují, že dětem bude chybět mužský či ženský vzor, budou šikanovány svými vrstevníky, a že dítě by mělo mít matku a otce. Tyto argumenty shledávám bezpředmětnými. Děti žijící v dětských domovech postrádají jakýkoliv pravý vzor – ať mužský či ženský. Rolí ženského vzoru mohou představovat vychovatelky, mužských vzorů je však nedostatek. Pokud odpůrci tvrdí, že dítěti bude chybět mužský vzor, postrádá tento argument smysl, jelikož dlouhodobým problémem zejména dětských domovů je právě nedostatek mužského

¹¹⁸ KOZUBÍK, WINTTR. Ústavní soudy a..., s. 47.

¹¹⁹ *Rakousko umožní uzavřít manželství také párům stejného pohlaví* [online]. ceskatelevize.cz, 5. prosince 2017 [cit. 23. února 2018]. Dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/2324143-rakousko-umozni-uzavrit-manzelstvi-take-parum-stejneho-pohlavi>

¹²⁰ Zkratka označující lesby, gaye, bisexuály a transgender osoby.

¹²¹ MŠMT. Statistická ročenka školství 2015/2016 [cit. 11. března 2018]. Dostupné na <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/statisticka-rocenka-skolstvi-vykonove-ukazatele-2015-16>.

personálu.¹²² Tato zařízení nemohou v žádném případě nahrazovat péči rodiny v jakékoli podobě, ať už biologických rodičů, či rodičů sociálních. Argumenty odpůrců považují za zcela liché, neboť pokud má dítě své rodiče, kteří o něj jeví zájem a je v jejich možnostech se o něj starat, nemůže dojít k adopci a tyto děti budou i nadále vyrůstat ve své původní rodině. Adoptováni budou děti bez rodičů, které by jinak skončily v institucionalizované péči. Takové děti mohou mít dle výzkumů velký problém se posléze zařadit do běžného života a často tíhnou k trestné činnosti. Péči jejich rodičů nahrazují vychovatelky v dětském domově, děti však po odchodu z těchto zařízení tuto péči ztrácí a zůstávají na všechny problémy samy. Výčet a popis negativních následků pro jedince vyrůstajícího v institucionalizovaném zařízení by mohl být tématem celé diplomové práce. I když se v České republice jedná spíše o problém celého systému náhradní péče, a ne o nedostatek zájemců o adopci, uzákoněním osvojení pro homosexuály by se rozšířil okruh vhodných uchazečů. Cílem je taktéž naplnění touhy po rodině homosexuálních osob, kteří dle výzkumů mohou být stejně dobrými rodiči jako heterosexuálové. Nejdůležitějším cílem je však nalezení milujících rodičů pro osamocené děti. Vše uvedené je ve prospěch samotného dítěte a jeho nejlepšího zájmu. Jakýkoliv způsob rodinné péče je pro dítě lepším řešením než jeho pobyt v dětském domově.

Závěrem kapitoly je nutné poznamenat, že v současnosti právní nemožnost společné adoptce dítěte homosexuálním párem, jakož i adoptce dítěte stejnopohlavním partnerem rodiče, neodporuje Evropské úmluvě, ústavnímu pořádku České republiky ani právu Evropské unie¹²³, ačkoliv se jedná o živoucí instrumenty, které by měly reagovat na změny ve společnosti.

¹²² ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2015/2016*, Praha, 2016. s. 154 [cit. 11. března 2018]. Dostupné na [http://www.csicr.cz/getattachment/cz/Dokumenty/Vyrocnizpravy/Vyrocnizprava-Ceske-skolni-inspekce-za-skolni-\(2\)/Vyrocnizprava_CSI_2015-2016.pdf](http://www.csicr.cz/getattachment/cz/Dokumenty/Vyrocnizpravy/Vyrocnizprava-Ceske-skolni-inspekce-za-skolni-(2)/Vyrocnizprava_CSI_2015-2016.pdf).

¹²³ WINTR. *Analýza české úpravy...*, s. 6.

5 Komparace s vybranými evropskými státy

Poslední kapitola diplomové práce se věnuje komparaci s vybranými evropskými státy, které sehrály důležitou roli při celoevropské úpravě problematiky adopce homosexuálními páry a také u ESLP. Rozhodovací činnost vnitrostátních soudů a tvoření zákonů je totiž ovlivněno i úpravou okolních zemí.

V následující podkapitole stručně rozebírám tyto státy: Rakousko, Itálie, Francie a Německo. Mým cílem není analýza právní úpravy uvedených států, ale pouze bych zdůraznila několik paralel a odlišností.

5.1 Rakousko

Rakousko je v otázce homosexuality příkladem rychle se rozvíjejícího státu. Začátek „revoluce“ započal v roce 2003, kdy ESLP projednával případ s názvem *Karner proti Rakousku*.¹²⁴ Zde pronajímatel odmítl homosexuálovi prodloužit po smrti jeho přítele nájemní smlouvu. Rakouské soudy prohlásily, že pod pojem spoluzijící osoba nespadá partner stejného pohlaví. To bylo poté ESLP označeno za neslučitelné s čl. 14 ve spojení s čl. 8 Úmluvy. Soud dospěl k názoru, že spoluzijící homosexuálové mají stejná práva jako nesezdané heterosexuální páry.¹²⁵ Registrované partnerství bylo v Rakousku legalizováno až v roce 2010. Přelomovým se pro adopci stejnopohlavními páry stalo rozhodnutí ESLP *X a další proti Rakousku* z roku 2013, které bylo již rozebráno v kapitole číslo 4 Judikatura Evropského soudu pro lidská práva. Díky tomuto rozhodnutí rakouský parlament uzákonil možnost přiosvojení i pro stejnopohlavní páry.

K začlenění právní úpravy společného osvojení došlo v roce 2015. Před tamější ústavní soud se dostal případ dvou stěžovatelek, které společně vychovávaly biologické dítě jedné z nich, přiosvojené druhou partnerkou. Ženy se poté rozhodly společně adoptovat dítě z institucionalizované péče. Rakouský ústavní soud dospěl k názoru, že není ospravedlnitelné, aby registrovaným partnerům byla automaticky odepřena možnost společného osvojení a aby jejich žádost o adopci byla předem zamítnuta, aniž by byl zkoumán nejlepší zájem dítěte. Dle názoru soudu nesmí docházet k posuzování na základě sexuální orientace. Nejlepší zájem dítěte nepředstavuje vyloučení registrovaných partnerů z možnosti osvojení, naopak v určitém ohledu stojí s tímto vyloučením v napětí. Argumenty, jež zdůvodňují zákaz souladem se zájmem dítěte nevyrůstat s partnery stejného pohlaví, označil soud za „předem nevhodné“. Rovněž ochrana manželství nebo tradiční rodiny nejsou relevantním argumentem.

¹²⁴ rozsudek ESLP ze dne 24. června 2003, *Karner proti Rakousku*, č. 40016/98

¹²⁵ WÖLFL, Thomas. *Gleichgeschlechtliche Lebenspartnerschaft- Das Recht in Deutschland und dem europäischen Ausland*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 2005. s. 677.

Můžeme vidět, že rakouský ústavní soud přistupuje k této věci odlišně než ten český. Zatímco ÚS považuje ochranu tradiční rodiny a manželství za relevantní, rakouský soud takovou argumentaci odmítá. Další rozdíl můžeme spatřit v tom, že v Rakousku do roku 2013 mohl jedinec žijící v registrovaném partnerství adoptovat, ale nemohl si přiosvojit dítě svého partnera. Tento stav odpovídal současnému stavu v České republice, jelikož jednotlivci adoptovat mohli, nebylo však možné si přiosvojit partnerovo dítě.

Rakouská právní úprava prošla za období posledních patnácti let obrovskou změnou, jelikož ještě v roce 2006 nebylo možné osvojit partnerovo dítě, ale již v roce 2015 byla homosexuálům povolena společná adopce. Od 1. ledna 2019 budou moci homosexuálové vstupovat do manželství. Rakousko tedy gayům a lesbám garantuje všechna práva shodná s právy heterosexuálních párů. Tento postup by mohla následovat i Česká republika, nicméně rozebíraný náález šel odlišnou cestou a nadále vyzdvihuje manželství a výchovu dětí v tomto institutu.

5.2 Francie

Francie je v otázkách práv homosexuálů velmi otevřenou a pokrokovou zemí. Dokonce jako první země zrušila v roce 1791 trestnost homosexuálních styků a stála tak v čele tzv. první vlny dekriminlizace.

Již od roku 1999 byla uzákoněna možnost uzavírat tzv. občanský pakt solidarity (*pacte civil de solidarité*). Do uvedeného paktu mohly vstupovat páry homosexuální i heterosexuální, z drtivé většiny jej využívali homosexuálové, jelikož až do roku 2013 neměli jinou možnost, jak svůj vzájemný vztah stvrdit. Od české úpravy registrovaného partnerství se liší tím, že se jedná o svazek vzniklý na smluvním základě. Jeho uzavřením nedochází ke změně osobního stavu, jak je tomu v České republice. Taková úprava rozhodně nebyla dostačující, neboť tento pakt neměl vliv na osobní stav partnerů a ti zůstávali nadále svobodnými osobami. Pakt zároveň vůbec neřeší otázku dětí, smlouva totiž nereguluje společné osvojení dětí. Pouze jeden z partnerů tak mohl žádat o individuální adopci.¹²⁶ Na základě této smlouvy partneri nedisponovali ani žádnými právy týkajícími se adopce, společného opatrovnictví a výchovy dětí.

V roce 2013 se Francie stala třináctou zemí na světě, která legalizovala stejnopohlavní manželství, včetně možnosti společného osvojování dětí.¹²⁷ Francie tímto soužití homosexuálních osob postavila na roveň manželství a zaručila tak práva s ním spojená. I zde, stejně jako v Itálii, čelilo přijímání tohoto zákona tvrdým protestům, zejména ze strany církve.

¹²⁶ RÄTHER, Philipp C. *Der Schutz gleich- und verschiedengeschlechtlicher Lebensgemeinschaften in Europa*. Berlin: Duncker & Humblot, 2003. s. 287.

¹²⁷ BEGLEY, Susan. *First Gay Adoption Approved in France* [online]. Time Magazine, 18. října 2013 [cit. 15. března 2018]. Dostupné na <http://world.time.com/2013/10/18/first-gay-adoption-approved-in-france>.

Francie byla v oblasti práv homosexuálů několikrát žalována u ESLP. V mé práci jsou již rozebrány rozsudky *Fretté proti Francii*, *E.B. proti Francii* a *Gas a Dubois proti Francii*. První zmiňovaný rozsudek byl vydán roku 1991, tedy v době, kdy většina evropských států neupravovala ani vzájemné soužití stejnopohlavních osob, natož adopci dětí homosexuály. Stěžovatelova žádost o adopci byla odmítnuta z důvodu jeho sexuální orientace, ESLP to shledal jako přijatelné a označil nejlepší zájem dítěte za prioritní hledisko. Zdůraznil, že v této oblasti mají jednotlivé státy velký prostor pro uvážení. Od sedmáct let později ve věci *E. B. proti Francii* již však bylo judikováno, že adopce dítěte homosexuálně orientovanou osobou může být zamítnuta pouze v případě, že pro takové rozhodnutí existují i jiné důvody než pouhá sexuální orientace zájemce.

V současné době mohou tedy ve Francii homosexuální páry uzavřít manželství, přiosvojit si dítě svého partnera a společně adoptovat.

5.3 Itálie

Náboženství hraje v Itálii stále velmi důležitou roli, i proto zde k otázce homosexuality dlouhou dobu přetrvával konzervativní přístup. Římskokatolická církev si zachovává mimořádně silný vliv na rodinné právo.¹²⁸ Registrované partnerství bylo v Itálii uzákoněno až v relativně nedávné době, a to teprve v roce 2016. Stala se tak jedním z posledních evropských států, který tento institut do svého právního řádu vtělil. Uzákonění předcházela rozsudek italského ústavního soudu, který rozhodl, že homosexuální páry mají právo na právní ochranu a uznal je jako skupinu, která má být ústavou chráněna.¹²⁹ Zároveň uvedl, že právní úprava soužití těchto osob může být odlišná od manželství mezi ženou a mužem. Italský parlament však i po pěti letech zůstal nečinný a nezavedl žádnou právní formu soužití pro homosexuální páry. Případ se poté opětovně dostal k ESLP, v mé práci pojednáno v kapitole 2.9. *Oliari proti Itálii*. Soud dospěl k závěru, že došlo k porušení Úmluvy. Ačkoliv je v úpravě manželství pro homosexuály nadále ponechána volnost, stát by měl uzákonit pro tyto osoby alespoň jinou formu společného soužití. ESLP zdůraznil, že tato povinnost neplatí pro všechny státy, ale vyzdvihuje specifickou Itálie, kde zákonodárce nereflektoval veřejné mínění a dále právě rozhodnutí ústavního soudu, čímž Itálie porušila Úmluvu.¹³⁰

Roku 2016 byl přijat italský zákon o registrovaném partnerství. Jeho přijímání doprovázely demonstrace a bylo znatelné, že je zde zastoupena silná skupina občanů nesouhlasící s tímto

¹²⁸ WÖLFL. *Gleichgeschlechtliche Lebenspartnerschaft...*, s. 672.

¹²⁹ ÚSTAVNÍ SOUD ITÁLIE. Rozsudek č. 138 [online]. 2010. [cit. 19. března 2018]. Dostupné na https://www.cortecostituzionale.it/documenti/download/doc/recent_judgments/S2010138_Amirante_Criscuolo_EN.pdf.

¹³⁰ KOZUBÍK, WINTTR. *Ústavní soudy a...*, s. 40.

trendem.¹³¹ Aby byl zákon vůbec přijat, musela z něj být odňata úprava možnosti přisvojení. V Itálii není homosexuálům umožněno adoptovat dítě z institucionální péče a ani si přisvojit dítě svého protějšku.

V porovnání s Českou republikou mají v současné době registrovaní partneři v Itálii více vzájemných práv a povinností, neboť mají práva totožná s heterosexuálními občany, vyjma otázky adopce. Uvedenou problematiku stále výrazně ovlivňuje stanovisko katolické církve, zdá se, že nebýt jí, došlo by bezpochyby k rychlejšímu vývoji. U nás církev nemá natolik významný vliv. Česká republika byla v úpravě registrovaného partnerství svého času pokrokovější, bohužel po dlouhou dobu zůstala v této oblasti nečinná a v současné době stagnuje.

5.4 Německo

Německo je z hlediska práv gayů a leseb otevřenou zemí. Vždy tomu tak ale nebylo, v kapitole týkající se historie homosexuality jsem již zmínila, že v období druhé světové války byla homosexualita trestána a homosexuálové byli speciální skupinou v koncentračních táborech, nuceně označovanou růžovým trojúhelníkem. Německo zákon o registrovaném partnerství přijalo v roce 2001. Na rozdíl o českého ZRP, obsahuje německý zákon široký výčet práv a povinností vyplývajících z tohoto svazku a často odkazuje na úpravu manželství v občanském zákoníku. V Německu také mezi partnery existuje společné jmění, které je stejné jako v případě manželství.

Ačkoliv se jednalo o poměrně liberální úpravu, 1. října 2017 nabyla účinnosti novela německého občanského zákoníku (dále jen „**BGB**“), která umožnila uzavírat manželství i mezi páry stejného pohlaví.¹³² Vzhledem ke znění ustanovení § 1353 odst. 1 BGB, podle něhož mohou sňatek uzavřít dvě osoby různých nebo stejných pohlaví, nemuselo být řešeno ustanovení upravující společnou adopci, jelikož dle § 1741 odst. 2 stejného zákona je společná adopce umožněna pouze manželům. To se dnes nevztahuje pouze na sňatek mezi ženou a mužem, ale i na osoby stejného pohlaví. Co se týče osvojení, před novelou německého občanského zákoníku, si mohli i tak registrovaní partneři přisvojit dítě svého partnera¹³³ nebo žádat o osvojení jako jednotlivci, přičemž druhý partner měl právo spoluúčasti. Takovéto řešení nebylo vnímáno jako dostačující, jelikož dítě bylo ve znevýhodněném postavení oproti jiným dětem, které byly adoptovány do

¹³¹ *Itálie schválila registrované partnerství, blasování doprovázely demonstrace* [online]. ceskatelevize.cz, 11. května 2016 [cit. 28. února]. Dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1782935-italie-schvalila-registrovane-partnerstvi-hlasovani-doprovazely-demonstrace>.

¹³² zákon Německé spolkové republiky ze dne 18. srpna 1896, občanský zákoník (Bürgerliches Gesetzbuch), v německém znění, § 1353

¹³³ zákon Německé spolkové republiky ze dne 16. února 2001, zákon o registrovaném partnerství (Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft), v německém znění, § 9 odst. 7

manželství. Dítě tak mělo pouze jednoho právního rodiče a jednu osobu povinnou k vyživovací povinnosti.¹³⁴

Je patrné že česká úprava problematiky je proti té německé značně zaostalejší. Německo dříve než Česká republika zavedlo do svého právního řádu registrované partnerství. Česká republika tak učinila až o pět let později a registrovaným partnerům přiznávala méně práv než úprava německá. ZRP před nálezem ÚS¹³⁵ výslovně vylučoval registrované partnery z možnosti osvojení, německý naopak umožňoval registrovaným partnerům přiosvojit si partnerovo dítě. V otázce občanského práva čerpá Česká republika často právě z německé úpravy, a proto si myslím, že i zde byla měla německý příklad následovat.

5.5 Dílčí závěr

I když je to vzhledem k vybraným státům na první pohled překvapivé, patří Česká republika v úpravě práv homosexuálních osob v Evropě k těm pokročilejším. Byla první postkomunistickou zemí, která uzákonila registrované partnerství. O její otevřenosti svědčí i veřejné mínění českých občanů, které je vůči homosexuálům převážně pozitivní. V porovnání s Francií, Německem a dnes už i s Rakouskem však zaostává. Rakousko bylo v minulosti více homofobní zemí než Česká republika, v posledních letech však učinilo značný pokrok. Teprve v roce 2010 bylo uzákoněno registrované partnerství a po devíti letech bude homosexuálům umožněno vstupovat do manželství a také adoptovat, jejich práva budou zrovnoprávněna s právy heterosexuálních osob. S italskou a českou úpravou vidím paralelu v tom, že Itálie byla nucena přijmout uzákonění registrovaného partnerství na základě rozsudku ESLP, jelikož italský zákonodárce byl nečinný a nerefletoval rozhodnutí tamějšího ústavního soudu. ESLP rozhodl, že Itálie nebrala v potaz veřejné mínění a taktéž narůstající trend v ostatních členských státech Rady Evropy. I u nás se zákonodárce zcela zjevně vyhýbá řešení této otázky, ačkoliv okolní státy, jako právě Německo a Rakousko, které lze považovat vzhledem k zeměpisnému umístění a podobné historii za České republice velmi blízké, tuto úpravu již přijaly. Ostatně i při úpravě občanského práva jsme z velké části vycházeli právě z úprav těchto dvou států.

Dle mého mínění se v brzké době Německu, Rakousku a Francii naše země přiblíží, otázkou zůstává, za jak dlouho. Česká společnost je na tuto změnu připravena a je jen v rukou zákonodárce, kdy konečně tuto otázku zařadí do svého programu.

¹³⁴ RÄTHER. *Der Schutz gleich- und...*, s. 290.

¹³⁵ náleží Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15

Závěr

Výzkumná otázka mé diplomové práce zněla: Jaký dopad měl nálezný Pl. ÚS 7/15 na českou právní úpravu adopce registrovanými partnery a je současná právní úprava této problematiky vyhovující?

Co se týče první části výzkumné otázky, je žádoucí nahlížet na ni ze dvou různých úhlů. Z praktického hlediska nálezný ÚS nepřinesl nic závratného. Povolil jedinci, který uzavřel registrované partnerství, osvojit si právně volné dítě. V praxi však soudy v drtivé většině případů dávají přednost manželským párům před jednotlivci. Individuálním osvojením nevznikne v právním smyslu rodina jako celek, protože druhý partner nemá k dítěti žádná práva, pouze povinnost podílet se na výchově dítěte, taktéž se na něj vztahují i povinnosti týkající se ochrany vývoje a výchovy dítěte.¹³⁶ Považuji proto situaci těchto rodin za nedostatečně řešenou. Zásadním problémem zůstává, že veškerá rodičovská práva má pouze jeden z nich. Druhý registrovaný partner nemá v případech, jako je smrt právního rodiče nebo jen běžné záležitosti jako vyzvednutí ze školky apod., žádná práva a vystupuje ve vztahu k dítěti před třetími osobami jako osoba cizí. Uvedené situace jsou registrovaní partneři nuceni řešit vystavováním plné moci a následným prokazováním svého práva pomocí tohoto dokumentu. Současný stav je pro registrované partnery nežádoucí a život obtěžující. A je to opět především dítě, kdo se tímto dostává do znevýhodněného postavení oproti dětem vyrůstajícím v klasické rodině.

V druhé rovině hodnotím nálezný pozitivně, jelikož stav před vydáním nálezu byl vůči registrovaným partnerům diskriminační. Homosexuální osoby směly coby jednotlivci žádat o adopci, jakmile však vstoupily do registrovaného partnerství, tato možnost jim byla upřena. Tento stav byl zcela absurdní, jelikož diskriminovat někoho na základě uzavření právně aprobovaného svazku považuji v demokratické společnosti za nepřijatelné a zrušení ustanovení za jediné správné řešení. Otázkou zůstává, zda to nemělo být učiněno již mnohem dříve.

Ačkoliv se vydaný nálezný zabýval pouze otázkou individuální adopce, můžeme říci, že se jedná o krok kupředu a jakýsi předstupeň dalšího vývoje. S ohledem na evropský trend přiznávání stejných rodičovských práv homosexuálním osobám jako párům heterosexuálním lze predikovat, že v budoucnu dojde k podobnému rozšíření i v České republice. Tomuto by mělo napomoci i veřejné mínění, které je z více než poloviny pro společnou adopci dětí.¹³⁷ Není bohužel jasné, v jakém časovém horizontu se změna odehraje, neboť v současné době není parlamentem řešena žádná novela týkající se práv registrovaných partnerů či osob homosexuálně zaměřených. Poslanecký klub hnutí ANO avizoval jednání o návrhu zákona, který má homosexuálům umožnit

¹³⁶ zákon č. 115/2006 Sb., zákon o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů, § 13 odst. 3.

¹³⁷ CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ, AV ČR, v.v.i., Naše společnost 8.–18. května. 2017. Dostupné na https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4354/f9/ov170608.pdf.

adoptovat děti a vstupovat do manželství. Názory na tuto otázku se však v Poslanecké sněmovně liší, a to i mezi jednotlivými členy ANO.¹³⁸ Jako dočasné řešení a krok správným směrem přijímám nálezy ÚS pozitivně, ačkoliv jsem si vědoma jeho nedostatků, které jsou v diplomové práci rozebrány. Zejména pak faktu, že ÚS neposuzoval dané ustanovení jako zásah do práva na ochranu rodinného života a nadále zbytečně vyzdvihoval tradiční pojetí rodiny na úkor jiných modelů.

Ve své práci jsem se záměrně nevěnovala podrobnému zkoumání vlivu homoparentálních rodin na vývoj a blaho dítěte. Mým cílem bylo především zhodnotit současnou úpravu a případná řešení mezer v této úpravě. Z dostupných zdrojů a výzkumů odborníků mohu dovodit, že homoparentální rodiny nemají na dítě a priori negativní vliv. Mezi heterosexuálními a homosexuálními páry neexistují rozdíly v jejich rodičovských kompetencích. Pokud je jedním z hlavních principů při rozhodování v rodinných věcech nejlepší zájem dítěte, nevím, proč neumožnit adopci stejnopohlavními páry. Naším cílem by mělo být, aby děti stejnopohlavních rodičů měly stejné právo na ochranu rodinného života jako děti žijící v jiných rodinných modelech. Snahy o změnu současné úpravy nepožadují zvýhodnění pozice stejnopohlavních párů, ale zrovnoprávnění s ostatními. Osvojitel by byl podroben stejným podmínkám jako jakýkoliv jiný uchazeč o osvojení. Nejlepší zájem dítěte není naplněn, pokud existuje pašální zákaz adopce registrovanými partnery. Tím nejlepším pro dítě se stává v každém individuálním případě někdo jiný, nejčastěji jsou to biologičtí rodiče, babička či dědeček, pěstouni a v některých případech je to život se dvěma matkami či otci. Nejdůležitější je, aby dítě vyrůstalo ve stabilním a harmonickém prostředí. Naše představa o ideální a tradiční rodině může být odlišná, ale nemusí být vždy pro děti nejvhodnější, proto bychom je neměli násilně vytrhávat z prostředí, které jim prokazatelně prospívá. Smyslem všech budoucích úprav by mělo být, aby každému dítěti bylo dopřáno vyrůst v milující rodině a aby právní stav odpovídal i stavu faktickému, jelikož homoparentální rodiny budou existovat bez ohledu na opatření zákonodárce, ať už budou v jejich prospěch či neprospěch. Současná právní úprava jim možnost žít jako plnohodnotná rodina do jisté míry ztěžuje, nicméně neznemožňuje.

Samotná možnost osvojení cizích dětí registrovanými partnery nepovede bez dalšího k jejich automatickému osvojení, ale pouze se těmto osobám umožní se o osvojení ucházet. Posouzení jejich konkrétních kvalit, dispozic pro výchovu dítěte a udělení případného souhlasu s osvojením nadále zůstalo na rozhodnutí soudu a jeho uvážení, co je pro dítě nejlepší. Ve většině případů to nadále nejspíše budou manželé v podobě žena – muž, jelikož ve společnosti vládne představa, a to s největší pravděpodobností představa oprávněná, že tím nejlepším pro dítě bude matka a otec,

¹³⁸ *Řeknou si ano? Hnutí ANO projedná sňatky homosexuálů, názory sněmovny se různí* [online]. ceskatelevize.cz, 11. února 2018 [cit. 24. března 2018]. Dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/2387722-reknou-si-ano-hnuti-ano-projedna-snatky-homosexualu-nazory-snemovny-se-ruzni>.

tedy rodina s mužským a ženským vzorem. Bohužel není reálné, aby tato obecná představa byla vždy naplněna. V dnešní době žije obrovské množství matek samoživitelek, rozpadlých rodin, homoparentálních rodin a zejména velké množství dětí bez rodičů v dětských domovech, ze kterých se do adoptivních rodin dostane pouze mizivý počet. Mohu jen doufat, že u jednotlivých žádostí budou orgány, které se na procesu osvojení podílejí, skutečně šetřit a vyhodnocovat všechny individuální okolnosti konkrétního případu a nebudou rozhodovat čistě jen dle sexuální orientace žadatelů.

Je důležité si uvědomit, že k adopci dítěte často dochází za situace, kdy dítě nemá žádnou rodinu, která by se o něj postarala, a nachází se v institucionalizovaném zařízení, jež mu i přes veškerou snahu vychovatelek nikdy nenahradí skutečnou milující rodinu. Těžko bychom hledali důvod, proč by péče v institucionalizovaném zařízení měla být pro dítě lepší než milující homoparentální rodina.

Ve své práci jsem rozebírala i judikaturu ESLP, z níž je patrný příznivý vývoj pro homosexuální osoby. S každým jednotlivým rozsudkem Soud přiznává homosexuálům lepší právní postavení, přesto však řešení otázky osvojení nechává z převážné části na jednotlivých členských státech Rady Evropy.

Navzdory svému osobnímu postoji musím zdůraznit, že právní nemožnost společné adopce dítěte homosexuálním párem, jakož i adopce dítěte stejnopohlavním partnerem rodiče, neodporuje Úmluvě, ústavnímu pořádku České republiky ani právu Evropské unie. Přesto si myslím, že jsou to právě tyto živoucí instrumenty, které by měly pružněji reagovat na změny ve společnosti.

S ohledem na výše uvedené je patrné, že současná právní úprava bohužel vyhovující není. Provedené výzkumy a studie zabývající se vlivem homoparentálních rodin na výchovu dítěte jednoznačně neprokázaly negativní vliv těchto rodin na dítě. Vytrhávat tedy dítě z jeho sociální rodiny jen kvůli domněnce, že výchova homosexuály je nevhodná či nemorální, není rozhodně žádoucí. Zákonodárce by měl reagovat na tuto existující skutečnost a uzákonit možnost přiosvojení a společného osvojení registrovanými partnery. Jeho hlavním motivem by měl být již nesčetněkrát zdůrazněný nejlepší zájem dítěte, jelikož v důsledku na tuto mezeru v zákoně doplácí jen a pouze ono.

Seznam použitých zdrojů

5.1 Monografie, vědecké publikace

1. VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3., nezm. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007, 73 s.
2. HIML, Pavel, Jan SEIDL a Franz SCHINDLER, ed. "*Miluji tvory svého pohlaví*": *homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha: Argo, 2013. 649 s.
3. SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři: emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 2012. 584 s.
4. NEZKUSIL, Jíří a kol. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. Praha: Panorama, 1987. 319 s.
5. RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C.H. Beck, 2015. 216 s.
6. NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník – Rodinné právo*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. 208 s.
7. LEE, Man Yee Karen. *Equality, Dignity, and Same-Sex Marriage: A Rights Disagreement in Democratic Societies*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2010. 264 s.
8. BOBEK, Michal, BOUČKOVÁ, Pavla, KÜHN, Zdeněk ed. *Rovnost a diskriminace*. Praha: C.H. Beck, 2007. 471 s.
9. KUTÁLKOVÁ, Petra. *Dubové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015. 68 s.
10. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655–975)*. Komentář. Praha: C.H. Beck, 2014. 1392 s.
11. KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1.vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012. 1696 s.
12. HRUŠÁKOVÁ Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání, Brno: MU Brno, 2006, 400 s.
13. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 400.
14. HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 368 s.
15. WÖLFL, Thomas. *Gleichgeschlechtliche Lebenspartnerschaft - Das Recht in Deutschland und dem europäischen Ausland*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 2005. 1020 s.
16. RÄTHER, Philipp C. *Der Schutz gleich- und verschiedengeschlechtlicher Lebensgemeinschaften in Europa*. Berlin: Duncker & Humblot, 2003. 331 s.

5.2 Odborné články

1. SEIDL, Jan. „Kde budeme velkou rodinou“. Homosexuální spolky v občanské společnosti první republiky. *Dějiny a současnost*, 2007, roč. 29, č. 12, s. 36-39.
2. SCHINDLER, Franz. František Čerovský, otec boje za dekriminlizaci homosexuálů v Československu. *Souvislosti*, 2003, roč. 14, č. 4, s. 70-79.
3. BUREŠOVÁ, Kateřina. Stejnopohlavní pár v nejlepším zájmu dítěte. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 9, s. 311-319.
4. WINTR, Jan. Analýza české úpravy osvojení dítěte gayi, lesbami a bisexuálními lidmi ve světle práva Evropské unie a Evropské úmluvy o lidských právech a základních svobodách. *Poradna pro občanství, občanská a lidská práva*, 31. března 2009. 7. s. Dostupné na https://aa.ecn.cz/img_upload/8b47a03bf445e4c3031ce326c68558ae/analyza_ceske_pra_vni_upravy_osvojeni.pdf.
5. GROCHOVÁ, Martina. Omezení přístupu k právnímu rodičovství z důvodu uzavření registrovaného partnerství. *Právní rozhledy*. 2017, č. 1, 3. s. 22-28.
6. PETROV, Jan. Působení judikatury ESLP na národní právní řády: Role vnitrostátních orgánů. *Jurisprudence*. 2016, roč. 25, č. 1, s. 21-29.
7. KOZUBÍK Jan, WINTR Jan. Ústavní soudy a práva gayů a leseb – veřejné mínění jako determinant rozhodnutí soudů?. *Jurisprudence*, 2016, č. 5, s. 34-47.
8. CHMEL, Jan. Vliv politického přesvědčení na hlasování soudců „druhého“ Ústavního soudu - 1. část. *Časopis pro právní vědu a praxi* [online]. 2013, roč. 21, č. 2, s. 178-185. [cit. 12. března 2018]. Dostupné na <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5767>.
9. ONDŘEJEK, Pavel. Nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016 sp. zn. Pl. ÚS 7/15 ve věci návrhu na zrušení ustanovení zák. o registrovaném partnerství. *Bulletin Výzkumného centra pro lidská práva*, 2016, č. 3-4, s. 5-7. Dostupné na https://vclp.cz/files/200000110-0c4b90d462/Bulletin_UNCE_3_4_2016.pdf.
10. GROCHOVÁ, Martina. Spontánně vznikající sociální rodičovství v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. *Časopis pro právní vědu a praxi* [online]. 2014, č. 3, s. 237 [cit. 20. března 2018]. Dostupné na <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/5384>.
11. TRNKOVÁ, Lucie. Homoparentální rodina jako vývojový rys. *Rodinné listy*. 2016. roč. 5, č. 9, s. 26-29.
12. POSPÍŠIL, Vojtěch. K osvojení dítěte registrovanými partnery. *Časopis pro právní vědu a praxi* [online]. 2016, roč. 24, č. 3, s. 451-462. [cit. 17. března]. Dostupné na <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6159>.

5.3 Příspěvky ze sborníku

1. KLEČKOVÁ, Renáta. Má prezident právo odvolat předsedu Nejvyššího soudu? In LOUŽEK, Marek (ed.). *Soudcovská v ČR: fikce, nebo realita? : sborník textů*. Praha: CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku, č. 52, 2006. 183 s.

5.4 Internetové zdroje

1. ČERVÍNEK, Zdeněk, KOPA Martin. *Czech Constitutional Court: Czech Law Forbidding Registered Partners to Adopt Children is Unconstitutional. But Is the Judgment *Really* Good News for LGBTQ?* [online]. iconnectblog, 29. června 2016 [cit 15. února 2018]. Dostupné na <http://www.iconnectblog.com/2016/07/czech-constitutional-court-czech-law-forbidding-registered-partners-to-adopt-children-is-unconstitutional-but-is-the-judgment-really-good-news-for-lgbtq>.
2. KOUDELKA, Zdeněk. *Ústavní soud – ohrožení demokracie* [online]. ceska-justice.cz, 26. července 2017 [cit. 20. února 2018]. Dostupné na <http://www.ceska-justice.cz/blog/ustavni-soud-ohrozeni-demokracie/>.
3. ČESKÁ TELEVIZE. *Rakousko umožní uzavřít manželství také párům stejného pohlaví* [online]. ceskatelevize.cz, 5. prosince 2017 [cit. 23. února 2018]. Dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/2324143-rakousko-umozni-uzavrit-manzelstvi-take-parum-stejneho-pohlavi>
4. ČESKÁ TELEVIZE. *Itálie schválila registrované partnerství, hlasování doprovázely demonstrace* [online]. ceskatelevize.cz, 11. května 2016 [cit. 28. února]. Dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1782935-italie-schvalila-registrovane-partnerstvi-hlasovani-doprovazely-demonstrace>.
5. ČESKÁ TELEVIZE. *Řeknou si ano? Hnutí ANO projedná sňatky homosexuálů, názory sněmovny se různí* [online]. ceskatelevize.cz, 11. února 2018 [cit. 24. března 2018]. Dostupné na <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/2387722-reknou-si-ano-hnuti-ano-projedna-snatky-homosexualu-nazory-snemovny-se-ruzni>.
6. BEGLEY, Susan. *First Gay Adoption Approved in France* [online]. Time Magazine, 18. října 2013 [cit. 15. března 2018]. Dostupné na <http://world.time.com/2013/10/18/first-gay-adoption-approved-in-france>.
7. AVERETT, Paige, NALAVANY, Blace, RYAN, Scott. An Evaluation of Gay/Lesbian and Heterosexual Adoption. *Adoption Quarterly* [online]. 30. listopadu 2009, s. 129-151 [cit. 13. února 2018]. Dostupné na <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10926750903313278>.

8. GOLOMBOK, Susan a kol. Adoptive Gay Father Families: Parent-Child Relationships and Children's Psychological Adjustment. *Child Development* [online]. 2014, s. 456-468 [cit. 13. února 2018]. Dostupné na <http://doi.wiley.com/10.1111/cdev.12155>.
9. cross-sectional survey. *BMC Public Health* [online]. 2014, s. 635 [cit. 13. února 2018]. Dostupné na <http://www.biomedcentral.com/1471-2458/14/635>.
10. STACEY, Judith, BIBLARZ, Timothy. (How) Does the Sexual Orientation of Parents Matter? *American Sociological Review*, 2001, č. 2, s. 176–179. [cit. 13. února 2018]. Dostupné na http://faculty.law.miami.edu/mcoombs/documents/Stacey_Biblarz.pdf.
11. GATES Gary J. a kol. Adoption and foster care by gay and lesbian parents in the United States. Los Angeles: The Williams Institute, University of California at Los Angeles 2007. s. 5-6. [cit. 18. února 2018]. Dostupné na <https://williamsinstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/Gates-Badgett-Macomber-Chambers-Final-Adoption-Report-March-2007.pdf>.
12. LAMB, Michael, E. Mothers, fathers, families, and circumstances: Factors affecting children's adjustment. *Applied Developmental Science*, 2012. s. 98-111. [cit. 18. února 2018]. Dostupné na <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10888691.2012.667344>.
13. PATTERSON, Charlotte, J. Lesbian and gay parents and their children: Summary of research findings. *Lesbian and gay parenting: A resource for psychologists*. Washington, DC: American Psychological Association. 2004. s. 241-244. [cit. 18. února 2018]. Dostupné na <http://web.missouri.edu/~segerti/2210/gayparents.pdf>.
14. FARR, Rachel H. a kol. Parenting and Child Development in Adoptive Families: Does Parental Sexual Orientation Matter? *Applied Developmental Science*. roč. 14, č. 3, 2010, s. 164–178. [cit. 18. února 2018]. Dostupné na <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10888691.2010.500958>.
15. SHORT, Elizabeth a kol. Lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) parented families : a literature review prepared for the Australian Psychological Society. *The Australian Psychological Society*, Melbourne, 2007. s. 13. [cit. 18. února 2018]. Dostupné na <http://www.psychology.org.au/Assets/Files/LGBT-FamiliesLit-Review.pdf>

5.5 Legislativní akty

1. zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 175/1990 Sb., účinném ke dni 1. července 1990
2. 115/2004 Dz. Důvodová zpráva k zákonu č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů
3. zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

4. zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb. účinném ke dni 1. ledna 2013
5. zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů,
6. zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů
7. usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, Listina základních práv a svobod, čl. 1
8. sněmovní tisk č. 320, novela z. o registrovaném partnerství. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7 & CT=320 & CT1=0>.
9. sněmovní tisk č. 957, novela z. o registrovaném partnerství. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=957&CT1=0>.
10. sněmovní tisk č. 957. Důvodová zpráva k novele zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. [cit. 15. února. 2018]. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=957&CT1=0>.
11. zákon Německé spolkové republiky ze dne 18. srpna 1896, občanský zákoník (Bürgerliches Gesetzbuch), v německém znění
12. zákon Německé spolkové republiky ze dne 16. února 2001, zákon o registrovaném partnerství (Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft), v německém znění

5.6 Soudní rozhodnutí

1. nález Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15
2. nález Ústavního soudu ze dne 29. února 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07
3. nález Ústavního soudu ze dne 10. února 2007, sp. zn. II. 568/06
4. nález Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09
5. nález Ústavního soudu ze dne 19. listopadu 2015, sp. zn. Pl.ÚS 10/15
6. nález Ústavního soudu ze dne 22. března 2005, č. 239/2005 Sb.
7. nález Ústavního soudu ze dne 20. srpna 2004, sp. zn. III. ÚS 459/03
8. usnesení Ústavního soudu ze dne 9. listopadu 2016, sp. zn. I. ÚS 3444/16
9. rozhodnutí ESLP ze dne 10. července 1975, *X. proti Belgii a Nizozemí*, č. 6482/7
10. rozsudek ESLP ze dne 10. července 1997, *Di Lorenzo proti Itálii*, č. 31924/96
11. rozsudek ESLP ze dne 26. února 2002, *Fretté proti Francii*, č. 36515/97
12. rozsudek ESLP ze dne 24. června 2003, *Karner proti Rakousku*, č. 40016/98
13. rozsudek ESLP ze dne 22. ledna 2008, *E. B. proti Francii*, č. 43564/02
14. rozsudek ESLP ze dne 15. března 2010, *Gas a Dubois proti Francii*, č. 25951/07

15. rozsudek ESLP ze dne 24. června 2010, *Schalk a Kopf proti Rakousku*, č. 30141/04
16. rozsudek ESLP ze dne 2. listopadu 2010, *Şerife Yiğit proti Turecku*, č. 3976/05
17. rozsudek ESLP ze dne 19. února 2013, *X a další proti Rakousku*, č. 19010/07
18. rozsudek ESLP ze dne 7. listopadu 2013, *Vallianatos a ostatní proti Řecku*, č. 29381/09 a 32684/09
19. rozsudek ESLP ze dne 21. července 2015, *Oliari a ostatní proti Itálii*, č. 18766/11 a 36030/11
20. ÚSTAVNÍ SOUD ITÁLIE. Rozsudek č. 138 [online]. 2010. [cit. 19. března 2018]. Dostupné na https://www.cortecostituzionale.it/documenti/download/doc/recent_judgments/S2010_138_Amirante_Criscuolo_EN.pdf.

5.7 Ostatní zdroje

1. RADA VLÁDY PRO LIDSKÁ PRÁVA. Usnesení Rady vlády pro lidská práva ze dne 18. června 2009 ke zrušení zákazu individuální adopce v zákoně č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů [online]. 2009 [cit. 11. února 2018]. Dostupné na <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/cinnost-rady/zasedani-rady/Podnet-ke-zruseni-zakazu-individualni-adopce.pdf>.
2. VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. Nemožnost osvojení dítěte z důvodu uzavření registrovaného partnerství 2014. In: Veřejný ochránce práv [online]. 2014. [cit. 11. února 2018]. Dostupné na <https://www.ochrance.cz/aktualne/tiskove-zpravy-2017/nemoznost-osvojeni-ditete-z-duvodu-uzavreni-registrovaneho-partnerstvi/>.
3. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Úhrnná rozvodovost v letech 1950-2016*. Dostupné na <https://www.czso.cz/csu/czso/uhrnna-rozvodovost-v-letech-1950-2016>.
4. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Podíl dětí narozených mimo manželství v letech 1950-2016*. Dostupné na <https://www.czso.cz/csu/czso/podil-deti-narozenyh-mimo-manzelstvi-v-letech-1950-2016>.
5. TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě v České republice*. Praha, 2016. Disertační práce. Univerzita Karlova. Fakulta právnická.
6. CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ, AV ČR, v.v.i., Naše společnost 8. – 18. května. 2017. Dostupné na https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4354/f9/ov170608.pdf.
7. CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ, AV ČR, v.v.i. Naše společnost 4. – 11. května. 2009. Dostupné na

https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a705/f9/100933s_o_v90707.pdf.

8. MŠMT. *Statistická ročenka školství 2015/2016* [cit. 11. března 2018]. Dostupné na <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/statisticka-rocenka-skolstvi-vykonove-ukazatele-2015-16>.
9. ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2015/2016*, Praha, 2016. s. 154 [cit. 11. března 2018]. Dostupné na [http://www.csicr.cz/getattachment/cz/Dokumenty/Vyrocni-zpravy/Vyrocni-zprava-Ceske-skolni-inspekce-za-skolni-\(2\)/Vyrocni-zprava-CSI-2015-2016.pdf](http://www.csicr.cz/getattachment/cz/Dokumenty/Vyrocni-zpravy/Vyrocni-zprava-Ceske-skolni-inspekce-za-skolni-(2)/Vyrocni-zprava-CSI-2015-2016.pdf)

Shrnutí

Tato diplomová práce se zabývá dopadem nálezu Ústavního soudu ze dne 14. června 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15 na právní úpravu osvojování registrovanými partnery. Hlavním cílem práce je přiblížit pozitiva a problematické aspekty tohoto nálezu. Dále zhodnotit současnou právní úpravu problematiky adopce registrovanými partnery především se zaměřením na otázku přiosvojení a společné adopce.

Práce je rozčleněna do pěti kapitol. První kapitola pojednává o vývoji právní úpravy homosexuality a stejnopohlavních párů v období od 20. století do současnosti, které má bezprostřední vliv na dnešní úpravu této problematiky. Obsahem druhé kapitoly je judikatura Evropského soudu pro lidská práva, která silně ovlivnila celoevropskou úpravu této problematiky. Těžiště práce spočívá ve třetí a čtvrté kapitole, které rozebírají výše zmiňovaný nálezu a jeho dopady a také současnou právní úpravu. Pátá, a tedy poslední kapitola se zabývá komparací s evropskými státy, a to konkrétně s Rakouskem, Itálií, Německem a Francií. V závěru jsou shrnuty a zhodnoceny zjištěné poznatky.

Summary

The thesis deals with the decision of the Czech Constitutional Court Pl. ÚS 7/15 and its impact on the legislation of adoption by civil partners. The main aim of this thesis is to describe positive and problematic aspects of this decision. The next aim is to evaluate the current legislative issues of the adoption by civil partners especially with regard to the issue of second-parent adoption and joint adoption.

The thesis is divided into five chapters. The first chapter deals with the development of legal regulation of homosexuality and homosexual couples in the period from the 20th century to the present, which has an immediate impact on current legislation. The content of the second chapter is case law of the European Court of Justice, which strongly influenced the pan-European regulation of this issue. The focus of the thesis lies in the third and fourth chapters, which analyse the above-mentioned decision and its impacts as well as the current legislation. The last chapter deals with the comparison with European countries, namely with Austria, Italy, Germany and France. In conclusion, the findings are summarized and evaluated.

Klíčová slova

Registrované partnerství, adopce, homosexualita, nález Pl. ÚS 7/15, Evropský soud pro lidská práva, homoparentální rodina, společné osvojení, přiosvojení, individuální adopce, Ústavní soud České republiky

Key words

Registered partnership, adoption, homosexuality, decision Pl. ÚS 7/15, European Court of Human Rights, homoparental family, joint adoption, second-parent adoption, individual adoption, Constitutional Court of the Czech Republic